28-2-C-3 Bibl.

M. T. Ciceronis ad Marcum Brutum Orator.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS.
EX OFFICINA [redacted]
M. D. XXX.

Oratorem hunc librum vocat quia querit quis optimus sit orator c
scribit absolutam perfectamque rationem describendam rogatusque informat q
de opposito thematis ornate ac probabiliter quantum natura
ferat dicere possit hunc autem librum Bruti rogatu composuit
agit autem potissimum de elocutione quod ut quod putat maxime
propria est oratoribus Cicero in epistolis ad Atticum Oratorem suum
laudato suo plurimi ita enim scribit. Oratorem fac ut Brutus
putes ingenioso [illegible] condito de quo etiam ipso optime sum
in eodem scripseram rogatu suo. meam mihi placere nescio
illi sim. Ac vincias enim cum [illegible] [illegible] addaturque scripsi
ad eum de optimo genere dicendi non modo mihi sed etiam
scripsit sibi vehemens quod mihi placere non probo

doctrina est [illegible] ponderata natura

~~audeo~~
~~[illegible]~~ est [illegible] [illegible] [illegible]
audeo

[illegible] [illegible]

i debuti Cicero [illegible] Credo ut putaverim [illegible] [illegible]
resultationes [illegible] dubitationes [illegible] [illegible] ut quo
honestis [illegible] [illegible] debilitati [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] pictura [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] exprimitur
quod [illegible] [illegible] est

M. T. Ciceronis ad

MARCVM BRVTVM ORATOR.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

TRVM DIFFICILIVS, aut maius eſſet negare tibi ſæpius idem roganti, an efficere id quod rogares, diu multúmque Brute dubitaui. Nam & negare ei, quẽ vnice diligerem, cuíque me chariſſimum eſſe ſentirem, præſertím & iuſta petenti, & præclara cupienti, durum admodum mihi videbatur: & ſuſcipere tãtam rem, quantam non modo facultate conſequi difficile eſſet, ſed etiam cogitatione complecti, vix arbitrabar eſſe eius, qui vereretur reprehenſionem doctorum, atque prudentium. Quid enim eſt maius, quàm cum tanta ſit inter oratores bonos diſſimilitudo, iudicare, quæ ſit optima ſpecies, & quaſi figura dicendi? Quod quoniam me ſæpius rogas, aggrediar, non tam perficiundi ſpe, quàm experiundi voluntate. Malo enim cum ſtudio tuo ſim obſecutus, deſyderari à te prudentiam meam, quàm ſi id non fecerim, beneuolentiam. QVAERIS igitur, ídque iam ſæpius, quod eloquentiæ genus probem maximè, & quale mihi videatur illud cui nihil addi poſſit, quod ego ſummum & perfectiſſimum iudicem. In quo vereor, ne ſi id quod vis effecero, eúmque oratorem quem quæris, expreſſero, tardem ſtudia multorum, qui deſperatione debilitati, experiri id nolent, quod ſe aſſequi poſſe diffidãt. Sed par eſt omneis omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas cõcupiuerũt. Quod ſi quẽ aut natura ſua, aut illa præſtantis ingenii vis forte deficiet, aut minus inſtructus erit magnarũ artiũ

diſciplinis, teneat tamen eum curſum quem poterit. Prima enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecundis, tertiiſque conſiſtere. Nam in poetis non Homero ſoli locus eſt (vt de græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos. Nec verò Ariſtotelem in Philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis. Nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia, & copia cæterorum ſtudia reſtinxit. Nec ſolum ab optimis ſtudiis excellentes viri deterriti non ſunt, ſed ne opifices quidem ſe artibus ſuis remouerunt, qui aut Hyaliſi, quē Rhodi vidimus, non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari. Nec ſimulacro Iouis Olympii, aut Doryphori ſtatua deterriti, reliqui minus experti ſunt quid efficere, aut quo progredi poſſent. Quorum tanta multitudo fuit, tanta in ſuo cuiuſque genere laus, vt cum ſumma miraremur, inferiora tamen probaremus. In oratoribus verò, Græcis quidem, admirabile eſt quantum inter omneis vnus excellat. Attamen cum eſſet Demoſthenes, multi oratores magni, & clari fuerunt, & antea fuerant, nec poſtea defecerunt. Quare non eſt, cur eorum qui ſe ſtudio eloquētiæ dediderunt, ſpes infringatur, aut langueſcat induſtria. Nam neque illud ipſum quod eſt optimum, deſperandum eſt: & in præſtātibus rebus magna ſunt ea quæ ſunt optimis proxima. At ego in ſummo oratore fingendo talē informabo, qualis fortaſſe nemo fuit. Nō enim quæro quis fuerit, ſed quid ſit illud, quo nihil poſſit eſſe præſtantius, quod in perpetuitate dicendi nō ſæpe, atque haud ſcio an vnquā: in aliqua autē parte eluceat aliquādo, idem apud alios deſiūs, apud alios fortaſſe rarius. Sed ego ſic ſtatuo, nihil eſſe in vllo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id ſit, vnde illud, vt ex ore aliquo quaſi imago, exprimatur, quod neque oculis, neque auribus, neque vllo ſenſu percipi poteſt, cogi-

tatione tantum, & mente complectimur. Itaque & Phidiæ ſimulacris, quibus nihil in illo genere perfectius videmus, & his picturis quas nominaui, cogitare tamen poſſumus pulchriora. Nec verò ille artifex, cum faceret Iouis formã, aut Mineruæ, contemplabatur aliquem è quo ſimilitudinẽ duceret, ſed ipſius in mente inſidebat ſpecies pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eáque defixus, ad illius ſimilitudinem artem, & manum dirigebat. Vt igitur in formis, & figuris eſt aliquid perfectum, & excellens, cuius ad excogitatã ſpeciem imitando referuntur ea quæ ſub oculos ipſa [redacted] cadunt, ſic perfectæ eloquentiæ ſpeciem animo videmus, effigiem auribus quærimus. Has rerũ formas appellat ideas ille non intelligendi ſolum, ſed etiã dicendi grauiſſimus author, & magiſter Plato, eáſque gigni negat, & ait ſemper eſſe, ac ratione, & intelligentia contineri: cætera naſci, occidere, fluere, labi, nec diutius eſſe vno, & eodẽ ſtatu. Quicquid eſt igitur, de quo ratione: & via diſputetur, id eſt ad vltimã ſui generis formam ſpeciémque redigendum. Ac video hãc primam ingreſſionẽ meam nõ ex oratoris diſputationibus ductam, ſed è media Philoſophia repetitam, & eam quidem cum antiquam, tum ſubobſcuram, aut reprehenſionis aliquid, aut certè admirationis habituram. Nam aut mirabuntur, quid hæc pertineãt ad ea quæ quærimus, quibus ſatiſfaciet res ipſa cognita, vt non ſine cauſſa altè repetita videatur: aut reprehẽdẽt, quòd inuſitatas vias indagemus, tritas relinquamus. Ego autem & me ſæpe noua videri dicere intelligo, cum peruetera dicam, ſed inaudita pleriſque: & fateor me oratorem, ſi modo ſim, aut etiã quicũque ſim, nõ ex Rhetorum officinis, ſed ex Academiæ ſpatiis extitiſſe. Illa enim ſunt curricula multiplicium, variorúmque ſermonũ, in quibus Platonis primùm ſunt impreſſa veſtigia, ſed & huius, & aliorum Philoſophorum diſputationibus & exagitatus maximè orator eſt, & adiutus.

Omnis enim vbertas, & quaſi ſylua dicendi ducta ab illis eſt, nec ſatis tamen inſtructa ad forenſes cauſas, quas vt illi ipſi dicere ſolebāt, agreſtioribus muſis reliquerunt. ſic eloquentia hæc forenſis, ſpreta à philoſophis, & repudiata, multis quidem illa adiumentis, magniſque caruit, ſed tamen ornata verbis, atque ſententiis iactationem habuit in populo, nec paucorum iudicium, reprehenſionémque pertimuit. Ita & doctis eloquentia popularis, & diſertis elegās doctrina defuit. Poſitum ſit igitur in primis, quod poſt magis intelligetur, ſine philoſophia non poſſe effici quem quærimus eloquentem. Non vt in ea tamen omnia ſint, ſed vt ſic adiuuet, vt palæſtra hiſtrionem· parua enim magnis ſæpe rectiſſimè conferuntur. nam nec latius, nec copioſius de magnis, variiſque rebus ſine philoſophia poteſt quiſquā dicere. Siquidem etiam in Phædro Platonis hoc Periclem præſtitiſſe cæteris dicit oratoribus Socrates, quòd is Anaxagoræ Phyſici fuerit auditor, à quo cenſet eum, cū alia præclara quædam, & magnifica didiciſſet, vberem & fœcundum fuiſſe, gnarúmque (quod eſt eloquentiæ maximum) quibus orationis modis quæque animorum partes pellerentur. quod idem de Demoſthene exiſtimari poteſt, cuius ex epiſtolis intelligi licet, quàm frequēs fuerit Platonis auditor. Nec verò ſine Philoſophorum diſciplina genus, & ſpeciem cuiuſque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes poſſumus, nec iudicare quæ vera, quæ falſa ſint, neque cernere conſequentia, repugnantia videre, ambigua diſtinguere. Quid dicam de natura rerum, cuius cognitio magnam orationis ſuppeditat copiam, de vita, de officiis, de virtute, de moribus, ſine multa earum ipſarum rerum diſciplina aut dici, aut intelligi poſſe? Ad has tot, tantáſque res adhibenda ſunt ornamenta innumerabilia, quæ ſola tum quidem tradebantur ab iis, qui dicendi numerabantur magiſtri. Quo fit, vt veram illam, & ab-

ſolutam eloquentiam nemo conſequatur, quòd alia intelligendi, alia dicendi diſciplina eſt, & ab aliis rerum, ab aliis verborum doctrina quæritur. Itaque M. Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum noſtrorũ tribuebat ætas, vir natura peracutus, & prudens, in eo libro quem vnum reliquit, diſertos ait ſe vidiſſe multos, eloquentem omnino neminem. Inſidebat videlicet in eius mente ſpecies eloquentiæ, quam cernebat animo, re ipſa non videbat. Vir autem acerrimo ingenio (ſic enim fuit) multa & in ſe, & in aliis deſyderans, neminem planè, qui rectè appellari eloquens poſſet, videbat. Quod ſi ille nec ſe, nec L. Craſſum eloquentem putauit, habuit profecto comprehenſam animo quandam formã eloquentiæ: cui quoniam nihil deerat, eos quibus aliquid, aut plura deerant, in eam formam non poterat includere. Inueſtigemus hunc igitur Brute, ſi poſſumus, quem nunquam vidit Antonius, aut qui omnino nullus vnquam fuit: quem ſi imitari, atque exprimere non poſſumus, quod idem ille vix Deo conceſſum eſſe dicebat, attamẽ qualis eſſe debeat, poterimus fortaſſe dicere. Tria ſunt omnino genera dicendi, quibus in ſingulis quidam floruerunt, peræque autem, id quod volumus, perpauci in omnibus. Nam & grandiloqui, vt ita dicam, fuerunt cum ampla, & ſententiarum grauitate, & maieſtate verborum, vehementes, varii, copioſi, graues, ad permouendos & conuertendos animos inſtructi, & parati. quod ipſum alii aſpera, triſti, horrida oratione, neque perfecta, neque concluſa: alii leui, & inſtructa, & terminata. & contrà tenues, acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora facientes; ſubtili quadam & preſſa oratione limati. In eodémque genere alii callidi, ſed impoliti, & conſulto rudium ſimiles, & imperitorum. Alii in eadem ieiunitate concinniores, id eſt faceti, florentes etiam, & leui-

ter ornati. Eſt autem quidam interiectus intermedius, & quaſi temperatus, nec acumine poſteriorum, nec fulmine vtens ſuperiorum, vicinus amborum, in neutro excellens, vtriuſque particeps; vel vtriuſque, ſi verum quærimus, potius expers. Iſque vno tenore, vt aiunt, in dicendo fluit, nihil afferens præter facultatem, & æqualitatem, aut addit aliquos vt in corona toros, omnémque orationem ornamentis modicis verborum, ſententiarúmque diſtinguit. Horũ ſingulorũ generum quicũque vim ſingulis cõſecuti ſunt, magnum in oratoribus nomen habuerunt. Sed quærendum eſt, ſatíſne id quod volumus, effecerint. Videmus enim fuiſſe quoſdam, qui iidem ornatè, ac grauiter, iidem verſutè, & ſubtiliter dicerent. Atque vtinam in Latinis talis oratoris ſimulacrum reperire poſſemus: eſſet egregium non quærere externa, domeſticis eſſe contentos. Sed ego idem, qui in illo ſermone noſtro, qui eſt expoſitus in Bruto, multũ tribuerim Latinis, vel vt hortarer alios, vel quòd amarẽ meos, recordor longè omnibus vnum anteferre Demoſthenem, qui vim accõmodarit ad eam quam ſentiam eloquentiam, non ad eã quam in aliquo ipſe cognouerim. Hoc nec grauior extitit quiſquam, nec callidior, nec temperatior. Itaque nobis monẽdi ſunt ii, quorum ſermo imperitus increbuit, qui aut dici ſe deſyderant Atticos, aut ipſi Atticè volunt dicere, vt mirentur hũc maximè, quo ne Athenas quidem ipſas magis credo fuiſſe Atticas. quid enim ſit Atticum, diſcant, eloquentiámque ipſius viribus, non imbecillitate ſua metiantur. Nunc enim tantum quiſque laudat, quantum ſe poſſe ſperat imitari. Sed tamen eos ſtudio optimo, iudicio minus firmo præditos, docere quæ ſit propria laus Atticorum, non alienum puto. Semper oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditorum prudentia. Omnes enim qui probari volunt, voluntatem eorum qui audiunt, intuentur, ad eámque, & ad eorum arbitrium, & nutum

totos ſe fingunt, & accommodant. Itaque Caria, & Phrygia, & Myſia, quòd minimè politæ, minimèque elegantes ſunt, aſciuerunt aptum ſuis auribus opimum quoddam & tanquam adipale dictionis genus, quod eorum vicini, nõ ita lato interiecto mari, Rhodii nunquam probauerunt, Græci autem multo minus, Athenienſes verò funditus repudiauerunt, quorum ſemper fuit prudens ſyncerúmque iudicium, nihil vt poſſent niſi incorruptum audire, & elegans. Eorum religioni cum ſeruiret orator, nullum verbũ inſolens, nullũ odioſum ponere audebat. Itaque hic, quem præſtitiſſe diximus cæteris, in illa pro Ctheſiphonte oratione longè optima ſummiſſius à primo, deinde dum de legibus diſputat, preſſius, pòſt ſenſim incedens, iudices vt vidit ardentes, in reliquis exultauit audacius. Ac tamen in hoc ipſo diligenter examinãte verborum omniũ pondera reprehendit AEſchines quædam, & exagitat, illudénſque, dura, odioſa, intolerabilia eſſe dicit. Quinetiã quærit ab ipſo, cũ quidem eũ belluam appellet, vtrum illa verba, an portenta ſint: vt AEſchini, ne Demoſthenes quidem videatur Atticè dicere. Facile eſt enim verbum aliquod ardens (vt ita dicam) notare, idque reſtinctis iam animorum incendiis, irridere. Itaque ſe purgans iocatur Demoſthenes, negat in eo poſitas eſſe fortunas Græciæ, in hoc in eum huc, an illuc manũ porrexerit. Quonam igitur modo audiretur Myſius, aut Phryx Athenis, cum etiam Demoſthenes exagitetur vt putidus? Cum verò inclinata, vlulantíque voce more Aſiatico canere cœpiſſet, quis eum ferret? aut quis potius non iuberet auferri? Ad Atticorum igitur aures teretes, & religioſas qui ſe accommodant, ii ſunt exiſtimandi Atticè dicere. Quorum genera plura ſunt: hi vnũ modo quale ſit, ſuſpicantur. Putant enim qui horridè, incultéque dicat, modo id eleganter, enucleatéque faciat, eum ſolum Atticè dicere. Errant, quòd ſolum: quòd Atticè, non falluntur. Iſtorum

enim iudicio, ſi ſolum illud eſt Atticũ, ne Pericles quidem dixit Atticè, cui primæ ſine controuerſia deferebãtur. Qui ſi tenui genere vteretur, nunquam ab Ariſtophane poeta fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dictus eſſet. Dicat igitur Atticè venuſtiſſimus ille ſcriptor, ac politiſſimus Lyſias. quis enim id poſſit negare? dum intelligamus, hoc eſſe Atticum in Lyſia, non quod tenuis ſit atque inornatus, ſed quod nihil habeat inſolens, aut ineptum. Ornate verò, & grauiter, & copioſè dicere, aut Atticorum ſit, aut ne ſit Aeſchines, néve Demoſthenes Atticus. Ecce autem aliqui ſe Thucydidios eſſe profitentur, nouum quoddam imperitorum, & inauditum genus. Nam qui Lyſiam ſequuntur, cauſidicum quendam ſequuntur, non illum quidem amplum, atque grandem, ſubtilem, & elegãtem tamen, & qui in forenſibus cauſis poſſit præclarè conſiſtere. Thucydides autem res geſtas, & bella narrat, & prælia, grauiter ſanè, & probè, ſed nihil ab eo tranſferri poteſt ad forenſem vſum, & publicum. Ipſæ illæ conciones ita multas habent obſcuras, abditáſque ſententias, vix vt intelligantur, quod eſt in oratione ciuili vitium vel maximum. Quæ eſt autem in hominibus tanta peruerſitas, vt inuentis frugibus, glande veſcãtur? an victus hominum Athenienſium beneficio excoli potuit, oratio non potuit? Quis porrò vnquam Græcorum Rhetorum à Thucydide quicquam duxit? At laudatus eſt ab omnibus. fateor, ſed ita, vt rerum explicator prudens, ſeuerus, grauis, nõ vt in iudiciis verſaret cauſſas, ſed vt in hiſtoriis bella narraret. Itaque nunquam eſt numeratus orator. Nec verò ſi hiſtoriam non ſcripſiſſet, nomen eius extaret, cum præſertim fuiſſet honoratus, & nobilis. Huius tamen nemo, neque verborum, neque ſententiarum grauitatem imitatur: ſed cũ mutila quæda, & hiantia locuti ſunt, quæ vel ſine magiſtro facere potuerunt, germanos ſe putant

eſſe Thucydidis. Nactus ſum etiam qui Xenophontis ſimilem eſſe ſe cuperet, cuius ſermo eſt ille quidem melle dulcior, ſed à forenſi ſtrepitu remotiſſimus. Referamus nos igitur ad eum quem volumus, inchoandum, & eadem eloquentia informandum, quam in nullo cognouit Antonius. Magnum opus omnino, & arduum Brute conamur, ſed nihil difficile amanti puto. Amo autem, & ſemper amaui ingenium, ſtudia, mores tuos. Incendor porrò quotidie magis, non deſyderio ſolum quo quidem conficior, congreſſus noſtros, conſuetudinem victus, doctiſſimos ſermones requirens tuos, ſed etiam admirabili fama virtutum incredibilium, quæ ſpecie diſpares, prudentia coniunguntur. Quid enim tam diſtans, quàm à ſeueritate comitas? quis tamen vnquam te aut ſanctior eſt habitus, aut dulcior? Quid tam difficile quàm in plurimorum controuerſiis diiudicãdis ab omnibus diligi? conſequeris tamẽ, vt eos ipſos quos contra ſtatuas, æquos placatóſque dimittas. Itaque efficis, vt cum gratiæ cauſſa nihil facias, omnia tamẽ ſint grata, quæ facis. Ergo ex omnibus terris vna Gallia communi non ardet incendio, in qua frueris ipſe te, cum in Italiæ luce cognoſceris, verſariſque in optimorum ciuiũ vel flore, vel robore. Iam quantũ illud eſt, quòd in maximis occupationibus nũquam intermittis ſtudia doctrinæ, ſemper aut ipſe ſcribis aliquid, aut me vocas ad ſcribendũ? Itaque hoc ſum aggreſſus ſtatim Catone abſoluto, quẽ ipſum nunquam attigiſſem, tempora timens inimica virtuti, niſi tibi hortanti, & illius memoriam mihi caram excitanti, non parere nefas eſſe duxiſſem. ſed teſtificor me à te rogatum, & recuſantem hæc ſcribere eſſe auſum. Volo enim mihi tecum commune eſſe crimen, vt ſi ſuſtinere tantam quæſtionem non potuero, iniuſti oneris impoſiti tua culpa ſit, mea recepti. In quo tamen iudicii noſtri errorem, laus tibi

dati muneris compēſabit. Sed in omni re difficillimum eſt formam, quod χαρακτὴρ græcè dicitur, exponere optimi, quòd aliud aliis videtur optimū. Ennio delector, ait quiſpiam, quòd non diſcedit à communi more verborum. Pacuuio, inquit alius: omnes apud hunc ornati, elaboratique ſunt verſus, multa apud alterum negligentius. Fac alium Accio: varia enim ſunt iudicia, vt in græcis, nec facilis explicatio quæ forma maximè excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca: contrà alios nitida, læta, colluſtrata delectat. Quid eſt, quo præſcriptum aliquod, aut formulam exprimas, cum in ſuo quodque genere præſtet, & genera plura ſint? Hac ego religione non ſum ab hoc conatu repulſus: exiſtimauique in omnibus rebus eſſe aliquid optimum, etiam ſi lateret, idque ab eo poſſe, qui eius rei gnarus eſſet, iudicari. Sed quoniam plura ſunt orationum genera, eáque diuerſa, neque in vnam formam cadūt omnia: laudationum, ſcriptionum, & hiſtoriarum, & talium ſuaſionum, qualem Iſocrates fecit Panegyricū, multique alii, qui ſūt nominati Sophiſtæ, reliquarúmque rerū formam quæ abſunt ab forenſi contentione, eiúſque totius generis, quod græce ἐπιδεικτικὸν nominatur, quod quaſi ad inſpiciēdum, delectationis cauſſa comparatum eſt, non cōplectar hoc tempore: non quo negligenda ſit: eſt enim illa quaſi nutrix eius oratoris, quem informare volumus, & de quo molimur aliquid exquiſitius dicere. Ab hac & verborum copia alitur, & eorum cōſtructio, & numerus liberiore quadam fruitur licentia. Datur etiam venia concinnitati ſententiarum, & arguti, certique, & circumſcripti verborum ambitus conceduntur, de induſtriáque non ex inſidiis, ſed apertè, ac palàm elaboratur, vt verba verbis quaſi demenſa, & paria reſpondeant, vt crebro conferant pugnantia, comparéntque cōtraria, & vt pariter extrema terminentur, eundémque referant in cadendo ſonum: quæ in veri-

tate cauſarum,& rarius multò facimus,& certè occultius. In Panathenaico autem Iſocrates ea ſtudioſe conſectatum fatetur. Non enim ad iudiciorum certamen, ſed ad voluptatem auriũ ſcripſerat. Hæc tractaſſe Thraſymachũ Chalcedonium primum,& Leontinum ferunt Gorgiam, Theodorum inde Bizantium, multóſque alios, quos λογοδαιδάλους appellat in Phædro Socrates, quorũ ſatis argũta multa: ſed vt modo primũmque naſcẽtia, minuta,& verſiculorum ſimilia quædam, nimiúmque depicta. quo magis ſunt Herodotus, Thucydidéſque mirabiles, quorum ætas cum in eorũ tempora quos nominaui incidiſſet, longiſſimè tamen ipſi à talibus delitiis, vel potius ineptiis abfuerunt. Alter enim ſine vllis ſalebris, quaſi ſedatus amnis fluit: alter incitatior fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicũ: primiſque ab his (vt ait Theophraſtus) hiſtoria commota eſt, vt auderet vberius quàm ſuperiores,& ornatius dicere. Horũ ætati ſucceſſit Iſocrates, qui præter cæteros eiuſdem generis laudatur ſemper à nobis, nõnunquam Brute leuiter,& eruditè repugnãte te. Sed credas mihi fortaſſe, ſi quid in eo laudem, cognoueris. Nã cũ conciſus ei Thraſymachus minutis numeris videretur,& Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam verba iunxiſſe, Thucydides autem præfractior, nec ſatis (vt ita dicam) rotũdus, primus inſtituit dilatare verbis,& mollioribus numeris explere ſententias. In quo cum doceret eos, qui partim in dicẽdo, partim in ſcribendo principes extiterunt: domus eius officina habita eloquentiæ eſt. Itaque vt ego cum à noſtro Catone laudabar, vel reprehendi me à cæteris facilè patiebar, ſic Iſocrates videtur teſtimonio Platonis aliorum iudicia debere cõtemnere. Eſt enim, vt ſcis, quaſi in extrema pagina Phædri his ipſis verbis loquens Socrates, Adoleſcens etiam nũc ô Phædre Iſocrates eſt. Sed quid de illo augurer, lubet dicere. Quid tandem, inquit ille? Maiore mihi ingenio videtur

eſſe,quàm vt cum orationibus Lyſiæ comparetur: præterea ad virtutem maior indoles: vt minimè mirum futurũ ſit, ſi cum ætate proceſſerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc ſtudet,tantum quantum pueris,reliquis præſtet omnibus,qui vnquam orationes attigerunt: aut ſi contentus his non fuerit,diuino aliquo animi motu maiora concupiſcat. Ineſt enim natura philoſophia in huius viri mente quædam. Hæc de adoleſcente Iſocrate Socrates auguratur. at ea de ſeniore ſcribit Plato, & ſcribit æqualis,& quidem exagitator omnium Rhetorum hũc miratur vnũ. Me autem, qui Iſocratem nõ diligunt, vnà cũ Socrate,& Platone errare patiantur. Dulce igitur orationis genus, & ſolutum,& effluens,ſententiis argutum, verbis ſonans eſt in illo epidictico genere, quod diximus proprium ſophiſtarũ, pompæ quàm pugnæ aptius,gymnaſiis & palæſtræ dicatum, ſpretum & pulſum foro. Sed quod educata huius nutrimentis eloquentia eſt,ipſa ſe poſtea colorat,& roborat: non alienum fuit de oratoris quaſi incunabulis dicere. Verum hæc ludorum,atque põpæ: nos autem iam in aciem,dimicationemque veniamus. Quoniã tria vidẽda ſunt oratori,quid dicat,& quo quidque loco, & quomodo:dicendum omnino eſt quid ſit optimum in ſingulis,ſed aliquanto ſecus,atque in tradẽda arte dici ſolet. nulla præcepta ponemus, neque enim id ſuſcepimus, ſed excellentis eloquẽtiæ ſpeciem, & formã adumbrabimus: nec quibus rebus ea paretur, exponemus, ſed qualis nobis eſſe videatur. Ac duo breuiter prima:ſunt enim non tam inſignia ad maximam laudem, quàm neceſſaria,& tamẽ cum multis penè communia. Nã & inuenire,& iudicare quid dicas, magna illa quidẽ ſunt, & tanquam animi inſtar in corpore, ſed propria magis prudentiæ, quàm eloquentiæ. quã tamen in cauſſa eſt vacua prudentia? Nouerit igitur hic quidem orator, quem ſummum eſſe volumus,argumẽtorum,& rationum locos. Nã

quoniam quicquid eſt, quod in controuerſia, aut in contẽtione verſetur, in eo aut ſit ne, aut quid ſit, aut quale ſit, quæritur: ſitne? ſignis: quid ſit? definitionibus: quale ſit? recti, prauique partibus. quibus vt vti poſſit orator, nõ ille vulgaris, ſed hic excellens, à propriis perſonis, & temporibus ſemper ſi poteſt, auocat controuerſiam. Latius enim de genere, quàm de parte diſceptare licet, vt quod in vniuerſo ſit probatũ, id in parte ſit probari neceſſe. Hæc igitur quæſtio à propriis perſonis, & temporibus, ad vniuerſi generis orationem traducta, appellatur Theſis. In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad Philoſophorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam Rhetorũ in vtranque partem, vt ornatius, & vberius dici poſſit, exercuit. Idémque locos (ſic enim appellat) quaſi argumentorum notas tradidit, vnde omnis in vtranque partem traheretur oratio. Facile igitur hic noſter (non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, ſed doctiſſimum, & perfectiſſimum quærimus) quoniam loci certi tradũtur, percurret omneis, vtetur aptis generatim, diſcet ex quo emanant etiam qui communes appellantur loci. Nec verò vtetur imprudenter hac copia: ſed omnia expendet, & ſeleget. Non enim ſemper nec in omnibus cauſſis, ex iiſdem eadem argumentorum momenta ſunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet ſolum quid dicat, ſed etiã expendet. Nihil enim feracius ingeniis, his præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt. Sed vt ſegetes fœcundæ, & vberes, non ſolum fruges, verum herbas etiam effundunt inimiciſſimas frugibus, ſic interdum ex illis locis aut leuia quædam, aut cauſſis aliena, aut non vtilia gignũtur. quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Alioqui quonam modo ille in bonis hærebit & habitabit ſuis? vt molliet dura? aut occultabit quæ dilui nõ poterunt, atque omninò opprimet, ſi licebit, aut abducet animos, aut aliud afferet, quod oppo-

ſitum probabilius ſit, quàm illud quod obſtabit? Iam verò ea quæ inuenerit, qua diligentia collocabit? quoniam id ſecundum erat de tribus. Veſtibula nimirum honeſta, adituſque ad cauſam faciet illuſtres: cúmque animos prima aggreſſione occupauerit, infirmabit, excludétque cõtraria: de firmiſſimis alia prima ponet, alia poſtrema, inculcabitque leuiora. Atque in primis duabus dicẽdi partibus qualis eſſet, ſummatim breuitérque deſcripſimus. Sed vt antè dictum eſt, in his partibus, etſi graues, atque magnæ ſunt, minus & artis eſt, & laboris. Cum autem quid, & quo loco dicat, inuenerit, illud eſt longè maximum, videre quonam modo. Scitum eſt enim quod Carneades noſter dicere ſolebat, Clitomachu eadem dicere, Carneadem autem eodem etiam modo dicere. Quod ſi in Philoſophia tãtum intereſt quemadmodũ dicas, vbi res ſpectatur, non verba pendũtur: quid tandem in cauſſis exiſtimãdum eſt, quibus totis moderatur oratio? Quod quidem ego Brute ex tuis literis ſentiebam, non te id ſcitari, qualem ego in inueniendo, & in collocando ſummum eſſe oratorem vellem: ſed id mihi quærere videbare, quod genus ipſius orationis optimũ iudicarem. Rem difficilem, dii immortales, atque omniũ difficillimam. Nam cum eſt oratio mollis, & tenera, & ita flexibilis, vt ſequatur quocũque torqueas: tum & naturæ variæ, & voluntates, multum inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi. Flumen aliis verborum, volubilitáſque cordi eſt, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam. Diſtincta alios, & interpuncta interualla, moræ, reſpirationéſque delectant. Quid poteſt eſſe tam diuerſum? tamẽ eſt in vtroque aliquid excellens. Elaborant alii lenitate, & æquabilitate, & puro quaſi quodam, & cãdido genere dicẽdi. Ecce alii duritatem, & ſeueritatẽ quandam verbis, & orationis quaſi mœſtitiã ſequũtur, quodque paulo antè diuiſimus, vt alii graues, alii tenues, alii temperati vellẽt videri: quot oratio-

num genera eſſe diximus, totidem oratorum reperiuntur. Et quoniam cœpi iã cumulatius hoc munus augere, quàm à te poſtulatum eſt: tibi enim tantum de orationis genere quærenti, reſpondi etiã breuiter de inueniendo, & collocãdo: ne nunc quidem ſolũ de orationis modo dicam, ſed etiã de actionis. ita prætermiſſa pars nulla erit: quandoquidẽ de memoria nihil eſt hoc loco dicendũ, quæ cõmunis eſt multarũ artium. Quo modo autẽ dicatur, id eſt in duobus, in agendo, & in eloquendo. Eſt enim actio quaſi corporis quædam eloquentia, cũ conſtet è voce, atque motu. Vocis mutationes totidem ſunt, quot animorũ, qui maximè voce cõmouentur. Itaque ille perfectus, quem iamdudũ noſtrá indicat oratio, vtcunque ſe affectũ videri, & animũ audientis moueri volet, ita certũ vocis admouebit ſonum. de quo plura dicerẽ, ſi præcipiendi tempus eſſet, aut ſi tu hoc quæreres. dicerem etiam de geſtu, cũ quo iũctus eſt vultus: quibus omnibus dici vix poteſt, quãtum interſit quemadmodũ vtatur orator. Nã & infantes actionis dignitate eloquentiæ ſæpe fructũ tulerunt, & diſerti deformitate agẽdi multi infantes putati ſunt. Vt iam non ſine cauſſa Demoſthenes tribuerit, & primas, & ſecũdas, & tertias actioni. Si enim eloquentia nulla ſine hac, hæc autem ſine eloquẽtia tanta eſt, certè plurimũ in dicẽdo poteſt. Volet igitur ille, qui eloquentiæ principatũ petet, & cõtenta voce atrociter dicere, & ſummiſſa leniter, & inclinata videri grauis, & inflexa miſerabilis. Mira eſt enim quædã natura vocis, cuius quidem è tribus omnino ſonis, inflexo, acuto, graui, tanta ſit, & tam ſuauis varietas perfecta in cantibus. Eſt autem in dicendo etiam quidã cantus obſcurior, non hic è Phrygia, & Caria Rhetorum epilogus penè canticum: ſed ille quem ſignificat Demoſthenes, & AEſchines, cũ alter alteri obiicit vocis flexiones. Dicit plura etiam Demoſthenes, illúmque ſæpe dicit voce dulci, & clara fuiſſe. In quo illud etiam notandum

mihi videtur ad ſtudium perſequẽdæ ſuauitatis in vocibus. ipſa enim natura quaſi modularetur hominum orationem, in omni verbo poſuit acutã vocem, nec vna plus, nec à poſtrema ſyllaba citra tertiam, quo magis naturam ducem ad aurium voluptatem ſequatur induſtria. Ac vocis quidem bonitas optanda eſt (non eſt enim in nobis) ſed tractatio, atque vſus in nobis. Ergo ille princeps variabit, & mutabit, & omnis ſonorum tũ intendens, tum remittens perſequetur gradus: idémque motu ſic vtetur, nihil vt ſuperſit in geſtu. Status erectus, & celſus, rarus inceſſus, nec ita longus: excurſio moderata, eáque rara, nulla mollitia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens, trunco magis toto ſe ipſe moderãs, & virili laterum flexione, brachii proiectione in contentionibus, contractione in remiſſis. Vultus verò, qui ſecundum vocem plurimum poteſt, quantam affert tum dignitatem, tum venuſtatem? In quo cum effeceris ne quid ineptum, aut vultuoſum ſit, tum oculorum eſt quædã magna moderatio. Nã vt imago eſt animi vultus, ſic indices oculi: quorum & hilaritatis, & viciſſim triſtitiæ modum res ipſæ, de quibus agetur, temperabũt. Sed iã illius perfecti oratoris, & ſummæ eloquẽtiæ ſpecies exprimenda eſt: quem hoc vno excellere, id eſt oratione, cætera in eo latêre, indicat nomen ipſum. Non enim inuẽtor, aut compoſitor, aut actor, hæc complexus eſt omnia, ſed & græce ab eloquendo ῥήτωρ, & latine eloquens dictus eſt. Cæterarum enim rerũ quæ ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quiſque vẽdicat: dicendi autem, id eſt eloquendi, maxima vis ſoli huic cõceditur. Quanquã enim & philoſophi quidam ornate locuti ſunt, ſiquidem & Theophraſtus diuinitate loquendi nomen inuenit, & Ariſtoteles Iſocratẽ ipſum laceſſiuit, & Xenophontis voce muſas quaſi locutas ferunt, & longe omnium, quicunque ſcripſerũt, aut locuti ſunt, extitit & grauitate princeps Plato: tamen

horum oratio neque neruos, neque aculeos oratorios, ac forenſes habet. Loquuntur cum doctis, quorũ ſedare animos malũt, quàm incitare: ſiquidem de rebus placatis, ac minime turbulentis docendi cauſſa, non capiendi loquuntur: vt in eo ipſo quòd delectationem aliquam dicendo aucupentur, plus nonnullis, quàm neceſſe ſit, facere videãtur. Ergo ab hoc genere nõ difficile eſt hanc eloquentiã, de qua nunc agitur, ſecernere. Mollis eſt enim oratio philoſophorũ, & vmbratilis, nec ſententiis, nec verbis inſtructa popularibus, nec iũcta numeris, ſed ſoluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil aſtutum, caſta, verecunda, virgo incorrupta quodãmodo. itaque ſermo potius quàm oratio dicitur. Quanquã enim omnis locutio oratio eſt, tamẽ vnius oratoris locutio hoc proprio ſignata nomine eſt. Sophiſtarũ, de quibus ſuprà dixi, magis diſtinguẽda ſimilitudo videtur, qui omnes eoſdẽ volũt flores, quos adhibet orator in cauſſis, perſequi. Sed hoc differunt, quòd cũ ſit his propoſitũ non perturbare animos, ſed placare potius, nec tã perſuadere, quam delectare: & apertius id faciũt quàm nos, & crebrius, cõcinnas magis ſentẽtias exquirũt, quàm probabiles: à re ſæpe diſcedũt, intexũt fabulas, verba apertius trãſferũt, eáque ita diſponũt, vt pictores varietatẽ colorũ: paria paribus referũt, aduerſa cõtrariis, ſæpiſſiméque ſimiliter extrema definiunt. Huic generi hiſtoria finitima eſt, in qua & narratur ornate, & regio ſæpe, aut pugna deſcribitur: interponũtur etiam cõciones, & hortationes. ſed in his tracta quædã, & fluẽs expetitur, non hæc cõtorta & acris oratio. Ab his nõ multo ſecus, quàm à poetis hæc eloquẽtia, quam quærimus, ſeuocãda eſt. Nam etiã poetæ quæſtionẽ attulerũt, quidnã eſſet illud, quo ipſi differrẽt ab oratoribus. numero maxime videbatur antea, & verſu: nũc apud oratores iã ipſe numerus increbuit. Quicquid eſt enim, quod ſub auriũ menſurã aliquã cadit, etiã ſi

abeſt à verſu (nam id quidem orationis eſt vitium) numerus vocatur, qui græce ῥυθμὸς dicitur. Itaque video viſum eſſe nonnullis, Platonis, & Democriti locutionem, etſi abſit à verſu, tamẽ quòd incitatius feratur, & clariſſimis verborum luminibus vtatur, potius poema putandum, quàm comicorum poetarũ, apud quos, niſi quòd verſiculi ſunt, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis. nec tamen id eſt poetæ maximum, etſi eſt eo laudabilior, quòd virtutes oratoris perſequitur, cum verſu ſit aſtrictior. Ego autẽ etiã ſi quorundam grandis, & ornata vox eſt poetarum: tamẽ in ea cum licentiã ſtatuo maiorem eſſe, quàm in nobis, faciẽdorum, iũgendorũmque verborum: tum etiam nonnullorũ voluptati vocibus magis, quàm rebus inſeruiunt. Nec verò ſi quid eſt vnũ inter eos ſimile (id autem eſt iudiciũ, electióque verborum) propterea cæterarum rerũ diſſimilitudo intelligi non poteſt. ſed id nec dubiũ eſt, & ſi quid habet quæſtionis, hoc tamen ipſum ad id quod propoſitũ eſt, nõ eſt neceſſarium. Seiunctus igitur orator à philoſophorum eloquentia, à ſophiſtarum, ab hiſtoricorum, à poetarum, explicandus eſt nobis, qualis futurus ſit. Erit igitur eloquens (hunc enim authore Antonio quærimus) is qui in foro, cauſſíſque ciuilibus ita dicet, vt probet, vt delectet, vt flectat. probare neceſſitatis eſt, delectare ſuauitatis, flectere victoriæ. nam id vnum ex omnibus ad obtinendas cauſſas poteſt plurimũ. Sed quot officia oratoris, tot ſunt genera dicendi. Subtile in probando, modicũ in delectando, vehemens in flectẽdo: in quo vno vis omnis oratoris eſt. Magni igitur iudicii, ſummæ etiã facultatis eſſe debebit moderator ille, & quaſi teperator huius tripertitæ varietatis. Nã & iudicabit quid cuique opus ſit: & poterit, quocunque modo poſtulabit cauſſa, dicere. Sed eſt eloquẽtiæ, ſicut reliquarũ rerũ, fundamentũ ſapientia. Vt enim in vita, ſic in oratione nihil eſt difficilius, quàm quid deceat videre. πρέπον appel-

lāt hoc Græci, nos dicamus ſanè decorum, de quo præclarè, & multa præcipiūtur, & res eſt cognitione digniſſima. Huius ignoratione nō modo in vita, ſed ſæpiſſime & in poematis, & in oratione peccatur. Eſt autē quid deceat oratori vidēdū, non in ſententiis ſolū, ſed etiam in verbis. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis authoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tēpus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus eſt, aut ſentētiarum: ſempérque in omni parte orationis, vt vitæ, quid deceat, eſt conſyderandum, quid & in re de qua agitur, poſitum eſt, & in perſonis & eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Itaque hunc locum longe, & late patentem philoſophi ſolent in officiis tractare, nō cum de recto ipſo diſputant: nam id quidem vnum eſt: grammatici in poetis, eloquentes in omni & genere, & parte cauſſarum. Quàm enim indecorū eſt, de ſtillicidiis, cum apud vnum iudicem dicas, ampliſſimis verbis, & locis vti cōmunibus: de maieſtate verò populi Ro. ſummiſſe, & ſubtiliter? Hic genere toto. at perſona alii peccant, aut ſua, aut iudicum, aut etiam aduerſariorum, nec re ſolum, ſed ſæpe etiam verbo: & ſi ſine re nulla vis verbi eſt, tamē eadem res ſæpe aut probatur, aut reiicitur alio, atque alio elata verbo. In omnibúſque rebus vidēdum eſt quatenus. etſi enim ſuus cuique modus eſt, tamen magis offendit nimium, quàm parum. In quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non ſentirent, quid eſſet ſatis. Magnus eſſet locus hic Brute, quod te non fugit, & magnum volumen aliud deſyderat: ſed ad id quod agitur, illud ſatis: cū hoc decere, quod ſemper vſurpamus in omnibus dictis, & factis minimis, & maximis: cū hoc inquam decere dicimus, illud non decere, & id vſquequaque quantum ſit, appareat, in alióque ponatur, aliudque totum ſit, vtrum decere, an oportere dicas. oportere enim perfectionem declarat officii, quo & ſemper vtendum

eſt, & omnibus. decere, quaſi aptum eſſe conſentaneúmque tempori, & perſonæ, quod cum in factis ſæpiſſime, tum in dictis valet, in vultu denique, & geſtu, & inceſſu. cõtráque item dedecere. Quod ſi poeta fugit vt maximum vitiũ, qui peccat etiam cum probã orationem affingit improbo, ſtultóve ſapientis: ſi denique pictor ille vidit, cum immolanda Iphigenia triſtis Chalcas eſſet, mœſtior Vlyſſes, mœreret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis eſſe, quoniam ſummum illũ luctum penicillo non poſſet imitari: ſi denique hiſtrio quid deceat quærit: quid faciendum oratori putemus? Sed cum hoc tantũ ſit, quid in cauſſis, carúmque quaſi membris faciat, orator viderit. Illud quidem perſpicuũ eſt, non modo partes orationis, ſed etiam cauſſas totas, alias alia forma dicendi eſſe tractãdas. Sequitur, vt cuiuſque generis nota quæratur & formula, magnum opus, & arduum, vt ſæpe iam diximus: ſed ingredientibus conſyderandum fuit, quid ageremus. nunc quidem iam quocũque feremur, danda nimirum vela ſunt. Ac primum informandus eſt ille nobis, quem ſolum quidam vocant Atticũ. Summiſſus eſt, & humilis, conſuetudinem imitans, ab indiſertis re plus quàm opinione differens. Itaque eũ qui audiunt, quamuis ipſi infantes ſint, tamen illo modo confidũt ſe poſſe dicere. Nam orationis ſubtilitas imitabilis quidem illa videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil eſt experienti minus. Etſi enim non plurimi ſanguinis eſt, habeat tamen ſuccum aliquem oportet, vt etiam ſi illis maximis viribus careat, ſit (vt ita dicam) integra valetudine. Primum igitur eum tanquam e vinculis numerorum eximamus. Sunt enim quidã (vt ſcis) oratori numeri, de quibus mox agemus, obſeruandi ratione quadam, ſed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi. ſolutum quiddam ſit, nec vagum tamẽ, vt ingredi libere, non vt licenter videatur errare. Verba etiã verbis quaſi coagmẽtare negligat. Habet enim ille tãquam

hiatus cõcurſu vocaliũ molle quiddam, & quod indicet nõ ingratam negligẽtiam de re hominis magis quàm de verbis laborantis. Sed erit videndũ de reliquis, cũ hæc duo ei liberiora fuerint, circuitus, coglutinatioque verborũ. Illa enim ipſa contracta, & minuta nõ negligenter tractãda ſunt, ſed quædã etiam negligentia eſt diligens. Nã vt mulieres eſſe dicũtur nõnullæ inornatæ, quas id ipſum deceat: ſic hæc ſubtilis oratio etiã incompta delectat. Fit enim quiddã in vtroque, quo ſit venuſtius, ſed nõ vt appareat. Tũ remouebitur omnis inſignis ornatus, quaſi margaritarum: ne calamiſtri quidem adhibebuntur. Fucati verò medicamenta candoris, & ruboris, omnia repellentur: elegantia modo, & munditia remanebit. Sermo purus erit, & latinus: dilucide, planeque dicetur: quid deceat, circunſpicietur. Vnum aderit, quod quartum numerat Theophraſtus in orationis laudibus, ornatum illud ſuaue, & affluens. acutæ crebræque ſententiæ ponentur, & neſcio vnde ex abdito erutæ, atque in hoc oratore dominabuntur. Verecundus erit vſus oratoriæ quaſi ſupellectilis. Supellex eſt enim quodammodo noſtra, quæ eſt in ornamentis, alia rerum, alia verborum. Ornatus autem verborum duplex. vnus ſimplicium, alter collocatorũ. Simplex probatur in propriis vſitatiſque verbis, quod aut optime ſonat, aut rem maxime explanat. In alienis, aut tranſlatum, aut factum aliunde, vt mutuo, aut factũ ab ipſo, aut nouum, aut priſcum & inuſitatum. Sed etiam inuſitata, ac priſca ſunt in propriis, niſi quòd raro vtimur. Collocata autẽ verba habent ornatũ ſi aliquid concinnitatis efficiunt, quod verbis mutatis non maneat, manente ſententia. Nam ſententiarum ornamenta, quæ permanẽt etiam ſi verba mutaueris, ſunt illa quidem permulta: ſed quæ emineãt, pauciora. Ergo ille tenuis orator modo ſit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & in tranſferendis verecundus, & parcus, & in priſcis reliquiſque

ornamentis & verborum,& ſententiarum demiſſior,tranſlatione fortaſſe crebrior , qua frequentiſſimè ſermo omnis vtitur non modo vrbanorum,ſed etiam ruſticorum. Siquidem eſt eorum gemmare vites,ſitire agros,lætas eſſe ſegetes, luxurioſa frumenta. Nihil horum parum audacter,ſed aut ſimile eſt illi,vnde tranſferas: aut ſi res ſuum nullum habet nomen,docendi cauſſa ſumptum,nō ludendi videtur. Hoc ornamēto liberius paulo, quàm cæteris vtetur hic ſummiſſus, nec tam licēter tamen, quàm ſi genere dicendi vteretur ampliſſimo. Itaque illud indecorum, quod quale ſit ex decoro debet intelligi, hic quoque apparet, cum verbum aliquod altius tranſfertur, idque in oratione humili ponitur, quod idem in alia deceret. Illam autem cōcinnitatem, quæ verborum collocationē illuminat his luminibus,quæ Græci quaſi aliquos geſtus orationis σχήματα appellant, quod idem verbum ab his etiā in ſententiarū ornamēta tranſfertur, adhibet quidem hic ſubtilis,quem niſi quòd ſolū,cæteroquin rectè quidam vocant Atticū: ſed paulò parcius. Nā ſi,vt in epularum apparatu à magnificentia recedens, nō ſe parcum ſolum, ſed etiam elegātem videri volet: eliget quibus vtatur. Sunt enim pleræque aptæ huius ipſius oratoris, de quo loquor,parſimoniæ. Nam illa,de quibus antè dixi, huic acuto fugienda ſunt, paria paribus relata, & ſimiliter concluſa,eodémque pacto cadentia, & immutatione literæ quaſi quæſitæ venuſtates: ne elaborata cōcinnitas, & quoddā aucupiū delectationis manifeſtè deprehenſum appareat. Itémque ſi quæ verborum iterationes cōtentionem aliquā, & clamorē requirent, erunt ab hac ſummiſſione orationis alienæ: cæteris promiſcuè poterit vti, continuatione verborum,modo relaxet,& diuidat, vtatúrque verbis quàm vſitatiſſimis,trāſlationibus quàm molliſſimis. etiam illa ſententiarum lumina aſſumat, quæ non erunt vehementer illuſtria. Nō faciet rempub. loquentem,nec ab inferis mor-

que informamus, aut expectada, aut poſtulada. Erit enim vt voce, ſic etiam oratione ſuppreſſior. Sed pleraque ex illis conuenient etiam huic tenuitati, quanquam iiſdem ornamentis vtetur horridius: talem enim inducimus. Accedit actio non tragica, nec ſcenæ, ſed modica iactatione corporis, vultu tamen multa conficiens, non hoc quo dicuntur os ducere, ſed illo, quo ſignificant ingenue, quo ſenſu quidque pronuntient. Huic generi orationis aſpergentur etiam ſales, qui in dicendo nimium quantum valent: quorum duo genera ſunt, vnum facetiarum, alterum dicacitatis. vtetur vtroque, ſed altero in narrando aliquid venuſte, altero in iaciendo, mittendóque ridiculo, cuius genera plura ſunt, ſed nunc aliud agimus. Illud admonemus tamen, ridiculo ſic vſurum oratorem, vt nec nimis frequenti, ne ſcurrile ſit: nec ſubobſcœno, ne mimicum: nec petulanti, ne improbum: nec in calamitatem, ne inhumanum: nec in facinus, ne odii locum riſus occupet: neque aut ſua perſona, aut iudicum, aut tempore alienum. Hæc enim ad illud indecorum referuntur. Vitabit etiam quæſita, nec ex tempore ficta, ſed domo allata, quæ plerunque ſunt frigida: parcet & amicitiis, & dignitatibus: vitabit inſanabiles contumelias: tantummodo aduerſarios figet, nec eos tamē ſemper, nec omneis, nec omni modo. quibus exceptis, ſic vtetur ſale, & facetiis, vt ego ex iſtis nouis Atticis talem cognouerim neminem, cum id certe ſit vel maxime Atticū. Hanc ego iudico formam ſummiſſi oratoris, ſed magni tamen & germani Attici: quoniam quicquid eſt ſalſum, aut ſalubre in oratione, id proprium Atticorum eſt: è quibus tamen non omnes faceti, Lyſias ſatis, & Hyperides, Demades præter cæteros fertur, Demoſthenes minus habetur, quo quidē mihi nihil videtur vrbanius, ſed non tam dicax

fuit, quàm facetus. eſt autē illud acrioris ingenii, hoc maioris artis. Vberius eſt aliud, aliquantóque robuſtius, quàm hoc humile, de quo dictū eſt: ſummiſſius autē, quàm illud, de quo iam dicetur, ampliſſimum. Hoc in genere neruorū vel minimum, ſuauitatis autem eſt vel plurimū. Eſt enim plenius, quàm hoc enucleatum: quàm autem illud ornatū, copioſumque, ſummiſſius. Huic omnia dicendi ornamenta conueniūt, plurimúmque eſt in hac orationis forma, ſuauitatis. in qua multi floruerūt apud Græcos. Sed Phalereus Demetrius meo iudicio præſtitit cæteris: cuius oratio cum ſedate, placidéque loquitur, tum illuſtrant eam, quaſi ſtellæ quædam, tranſlata verba, atque immutata. Tranſlata ea dico, vt ſæpe iam, quæ per ſimilitudinem ab alia re aut ſuauitatis, aut inopiæ cauſſa trāſferūtur. Mutata, in quibus pro verbo proprio ſubiicitur aliud quod idem ſignificet, ſumptum ex re aliqua conſequenti. Quod quanquam tranſferendo fit, tamē alio modo tranſtulit, cum dixit Ennius, arcem, & vrbem orbas: alio modo, ſi pro patria arcem dixiſſet. & horridam Africam terribili tremere tumultu cum dicit, pro Afris immutat Africam. Hanc Hypallagen rhetores, quia quaſi ſummutātur verba pro verbis. Metonymian grammatici vocant, quòd nomina trāſferūtur. Ariſtoteles autem tranſlationi hæc ipſa ſubiungit: & abuſionem, quam Catachreſin vocant: vt cum minutum dicimus animū pro paruo, & abutimur verbis propinquis, ſi opus eſt, vel quòd delectat, vel quòd licet. Iam cum fluxerunt continuæ plures tranſlationes, alia planè fit oratio. itaque genus hoc græci appellant ἀλληγορίαν, nomine recte, genere melius ille, qui iſta omnia tranſlationes vocat. Hæc frequētat Phalereus maxime: ſuntque dulciſſima. & quanquā trāſlatio eſt apud eum multa, tamen immutationes nuſquam crebriores. In idem genus orationis (loquor enim de illa modica, ac tēperata) verborū cadunt lumina omnia, multa

multa? e philoſophorũ ſcholis tales ferè euadũt, & niſi coram erit comparatus ille fortior, per ſe hic, quẽ dico, probabitur. Eſt enim quoddam etiam inſigne, & florens orationis, pictum, & expolitũ genus, in quo omnes verborũ, omnes ſententiarũ illigantur lepores. Hoc totũ è ſophiſtarum fontibus defluxit in forũ: ſed ſpretum à ſubtilibus, repulſum à grauibus, in ea, de qua loquor, mediocritate cõſedit. Tertius eſt ille amplus, copioſus, grauis, ornatus, in quo profecto vis maxima eſt. Hic eſt enim cuius ornatum dicendi, & copiam admiratæ gentes, eloquẽtiam, in ciuitatibus plurimum valere paſſæ ſunt: ſed hanc eloquentiã, quæ curſu magno ſonituque ferretur, quam ſuſpiceret omnes, quam admirarentur, quam ſe aſſequi poſſe diffideret. Huius eloquẽtiæ eſt tractare animos, huius omni modo permouere. Hæc modo perfringit, modo irrepit in ſenſus, inſerit nouas opiniones, euellit inſitas. Sed multũ intereſt inter hoc dicendi genus, & ſuperiora. Qui in illo ſubtili, & acuto elaborauit, vt callide argutéque diceret, nec quicquã altius cogitaret, hoc vno profecto magnus orator eſt, ſi non maximus, miniméque in lubrico verſabitur, & ſi ſemel conſtiterit, nunquam cadet. Medius ille autem, quem modicum, & tẽperatũ voco, ſi modo ſuũ illud ſatis inſtruxerit, non extimeſcit ancipites dicendi, incertóſque caſus: etiam ſiquãdo minus ſuccedet, vt ſæpe fit, magnum tamen periculum non adibit, alte enim cadere non poteſt. At verò hic noſter, quem principem ponimus, grauis, acer, ardens, ſi ad hoc vnum eſt natus, aut in hoc ſolo ſe exercuit, aut huic generi ſtudet vni, nec ſuam copiam cum illis duobus generibus temperauit, maximè eſt contemnendus. Ille enim ſummiſſus, quòd acutè, & veteratoriè dicit, ſapiẽs iam, medius, ſuauis: hic autem copioſiſſimus, ſi nihil eſt aliud, vix ſatis

ſanus videri ſolet. Qui enim nihil poteſt tranquille, nihil leniter, nihil partite, definite, diſtincte, facete dicere, præſertim cum cauſſæ partim totæ ſint eo modo, partim aliqua ex parte tractandæ, ſi is non præparatis auribus inflammare rẽ cœpit, furere apud ſanos, & quaſi inter ſobrios bacchari vinolentus videtur. Tenemus igitur Brute, quem quærimus, ſed animo. Nam manu ſi comprehendiſſem, ne ipſe quidẽ ſua tãta eloquentia mihi perſuaſiſſet, vt ſe dimitterem. Sed inuentus profecto eſt ille eloquens, quem nunquam vidit Antonius. Quis eſt igitur is? cõplectar breui, diſſeram pluribus. Is enim eſt eloquẽs: qui & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperate poteſt dicere. Nemo is, inquies, vnquã fuit. nec fuerit, ego enim quid deſyderem, non quid viderim diſputo: redeóque ad illam Platonis, de qua dixeram, rei formam, & ſpeciem, quam etſi non cernimus, tamen animo tenere poſſumus. Non enim eloquentem quæro, neque quicquam mortale, & caducũ, ſed illud ipſum, cuius qui ſit compos, ſit eloquens: quod nihil eſt aliud, niſi eloquentia ipſa, quam nullis niſi mẽtis oculis videre poſſumus. Is erit igitur eloquens (vt illud idem iteremus) qui poterit parua ſummiſſe, modica temperate, magna grauiter dicere. Tota mihi cauſſa pro Cecinna de verbis interdicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus, ius ciuile laudauimus, verba ambigua diſtinximus. Fuit ornandus in Manilia lege Pompeius: temperata oratione ornandi copiam perſecuti ſumus. Ius omne retinendæ maieſtatis Rabirii cauſſa continebatur: ergo in omni genere amplificationis exarſimus. At hæc interdũ temperanda, & varianda ſunt. Quod igitur in accuſationis ſeptẽ libris non reperitur genus? quod in Habiti? quod in Cornelii? quod in plurimis noſtris defenſionibus? quæ exempla ſelegiſſem, niſi vel nota eſſe arbitrarer, vel poſſe eligere qui quæreret. Nulla eſt enim vllo in genere laus oratoris, cu-

ius in noſtris orationibus non ſit aliqua ſi non perfectio, at conatus tamen, atque adumbratio. non aſſequimur, at quid deceat videmus: nec enim nunc de nobis, ſed de re dicimus: in quo tantum abeſt vt noſtra miremur, vt vſque eo difficiles ac moroſi ſimus, vt nobis nō ſatiſfaciat ipſe Demoſthenes: qui quanquam vnus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non ſemper implet aures meas. ita ſunt auidæ, & capaces, & ſemper aliquid immenſum, infinitúmque deſyderant. Sed tamen, quoniam & hunc tu oratorem cum eius ſtudioſiſſimo Pammene, cū eſſes Athenis, totum diligētiſſime cognouiſti, neque eum dimittis è manibus, & tamen noſtra etiam lectitas: vides profecto illum multa perficere, nos multa conari: illum poſſe, nos velle, quocunque modo cauſſa poſtulet, dicere. Sed ille magnus, nam & ſucceſſit ipſe magnis, & maximos oratores habuit æquales: nos magnum feciſſemus, ſi quidem potuiſſemus quo contendimus peruenire, in ea vrbe, in qua (vt ait Antonius) auditus eloquens nemo erat. Atqui ſi Antonio Craſſus eloquens viſus non eſt, aut ſibi ipſe, nunquam Cotta viſus eſſet, nunquam Sulpitius, nunquam Hortenſius. Nihil enim ample Cotta, nihil leniter Sulpitius, non multa grauiter Hortenſius: Superiores magis ad omne genus apti, Craſſum dico, & Antonium. Ieiunas igitur huius multiplicis, & æquabiliter in omnia genera fuſæ orationis aures ciuitatis accepimus, eáſque nos primi, quicūque eramus, & quantulumcunque dicebamus, ad huius generis dicendi audiendi incredibilia ſtudia conuertimus. Quantis illa clamoribus adoleſcentuli diximus, de ſupplicio parricidarum? quæ nequaquam ſatis deferbuiſſe poſt aliquanto ſentire cœpimus. Quid enim tam commune, quàm ſpiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? Ita viuunt dum poſſunt, vt ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, vt eorum oſſa terram

non tangant: ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur: ita poſtremò eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. & quæ ſequuntur. Sunt enim omnia, ſicut adoleſcentis, non tam re, & maturitate, quàm ſpe & expectatione laudati. Ab hac indole iam illa matura, Vxor generi, nouerca filii, filiæ pellex. Nec verò hic vnus erat ardor in nobis, vt hoc modo omnia diceremus. ipſa enim illa pro Roſcio iuuenilis redundantia multa habet attenuata, quædam etiã paulo hilariora. At pro Habito, pro Cornelio, compluréſque aliæ: nemo enim orator tam multa, ne in græco quidẽ otio, ſcripſit, quàm multa ſunt noſtra: eáque hanc ipſam habẽt quam probo, varietatem. An ego Homero, Ennio, reliquis poetis, & maxime Tragicis concederem, vt ne omnibus locis eadem contentione vterentur, crebróque mutarent: nonnunquam etiam ad quotidianũ genus ſermonis accederent: ipſe nunquam ab illa acerrima contentione diſcederẽ? Sed quid poetas diuino ingenio profero? Hiſtriones eos vidimus, quibus nihil poſſet in ſuo genere eſſe præſtantius, qui non ſolum in diſſimillimis perſonis ſatiſfaciebant, cũ tamen in ſuis verſarentur: ſed & comœdum in tragœdiis, & tragœdũ in comœdiis admodum placere vidimus. ego nõ elaborẽ? cum dico me, te Brute dico: nam in me quidem iam pridẽ effectum eſt, quod futurũ fuit. tu autẽ eodem modo omneis cauſſas ages? aut aliquod cauſſarum genus repudiabis? aut in iiſdem cauſſis perpetuum, & eundem ſpiritum ſine vlla cõmutatione obtinebis? Demoſthenes quidem, cuius nuper inter imagines tuas, ac tuorum, quòd eum credo amares, cum ad te in Tuſculanum veniſſem, imaginem ex ære vidi: nihil Lyſiæ ſubtilitate cedit, nihil argutiis & acumine Hyperidi, nihil lenitate AEſchini, & ſplendore verborũ. Multæ ſunt eius totæ orationes ſubtiles, vt contra Leptinem: multæ & totæ graues, vt quædam Philippicæ: multæ variæ, vt contra AEſchinem

fa lſæ legationis,vt contra eundẽ pro cauſſa Cteſiphontis. Iam illud mediũ,quoties vult, arripit,& à grauiſſimo diſcedens,eo potiſſimum delabitur. Clamores tamen tũ mouet,& tum in dicendo plurimũ efficit, cum grauitatis locis vtitur. Sed ab hoc parũper abeamus,quandoquidem de genere,nõ de homine quærimus:rei potius, id eſt eloquẽtiæ,vim,& naturam explicemus. Illud tamẽ,quod iam ante diximus,meminerimus,nihil nos præcipiendi cauſſa eſſe dicturos,atque ita potius acturos, vt exiſtimatores videamur loqui,nõ magiſtri. in quo tamen longius progredimur,quòd videmus nõ te hæc ſolũ eſſe lecturũ,qui ea multo quàm nos , qui quaſi docere videamur, habeas notiora. ſed hũc librũ etiã ſi minus noſtra cõmendatione,tuo tamẽ nomine diuulgari neceſſe eſt. Eſſe igitur perfectè eloquẽtis puto,nõ eam ſolũ facultatem habere, quæ ſit eius propria,fuſe,latéque dicendi:ſed etiam vicinam eius, atque finitimam dialecticorũ ſcientiam aſſumere: quãquam aliud videtur oratio eſſe , aliud diſputatio , nec idem loqui eſſe, quod dicere,attamen vtrunque in diſſerendo eſt:diſputãdi ratio,& loquendi dialecticorum ſit,oratorũ autem dicẽdi & ornãdi. Zeno quidem ille,à quo diſciplina Stoicorũ eſt, manu demonſtrare ſolebat , quid inter has artes intereſſet. Nã cum cõpreſſerat digitos,pugnúmque fecerat, dialecticã aiebat eiuſmodi eſſe. Cũ autem diduxerat, & manũ dilatauerat,palmæ illius ſimilẽ eloquentiã eſſe dicebat. Atque etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis Rhetoricæ dicit illam artẽ quaſi ex altera parte reſpõdere dialecticæ:vt hoc videlicet differant inter ſe,quòd hæc ratio dicendi latior ſit, illa loquendi contractior. Volo igitur huic ſummo,omnẽ quæ ad dicẽdum trahi poſſet, loquendi rationem eſſe notã. quæ quidem res(quod te his artibus eruditum minime fallit)duplicem habuit docẽdi viam. Nam & ipſe Ariſtoteles tradidit præcepta plurima diſſerendi , & poſtea qui diale-

ctici dicuntur, ſpinoſiora multa pepererunt. Ergo eũ cenſeo, qui eloquentiæ laude ducatur, non eſſe earum rerum omnino rudem: ſed vel illa antiqua, vel hac Chryſippi diſciplina inſtitutus nouerit primum vim, naturam, genera verborum, & ſimplicium, & copulatorũ. Deinde quot modis quidque dicatur: qua ratione verum falſúmne ſit, iudicetur: quid efficiatur è quoque: quod cuique conſequens ſit, quódque contrariũ. cúmque ambiguè multa dicantur, quo modo quidque eorum diuidi, explanaríque oporteat. Hæc tenenda ſunt oratori. ſæpe enim occurrũt: ſed quia ſua ſponte ſquallidiora ſunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Et quoniam in omnibus quæ ratione docentur & via, primum conſtituendum eſt, quid quidque ſit (niſi enim inter eos qui diſceptẽt, cõuenit quid ſit illud de quo ambigitur, nec recte diſſeri, nec vnquam ad exitum perueniri poteſt) explicanda eſt ſæpe verbis mẽs noſtra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiẽdo aperienda eſt. ſiquidem eſt definitio oratio, quæ quid ſit id de quo agitur, oſtendit quambreuiſſime. Tum, vt ſcis, explicato genere cuiuſque rei, vidẽdum eſt, quæ ſint eius generis, ſiue formæ, ſiue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas in eo, quem volumus eſſe eloquentem, vt definire rem poſſit, neque id faciat tam preſſe, & anguſte, quàm in illis eruditiſſimis diſputationibus fieri ſolet: ſed cum explanatius, tũ etiam vberius, & ad cõmune iudicium, popularémque intelligentiam accommodatius. Idémque etiam, cũ res poſtulabit, genus vniuerſum in ſpecies certas, vt nulla neque prætermittatur, neque redundet, partietur, ac diuidet. Quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus, quoniam (vt ſuprà dixi) iudicem me eſſe, non doctorem volo. Nec verò dialecticis modo ſit inſtructus, ſed habeat omneis philoſophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte,

nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de voluptate, nihil de perturbationibus animi, & erroribus, quæ ſæpe cadũt in cauſſas, ſed ieiunius aguntur: nihil inquam ſine ea ſcientia, quam dixi, grauiter, ample, copioſe dici, & explicari poteſt. De materia loquor orationis etiam nunc, non ipſo de genere dicendi: volo vim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quàm cogitet quibus verbis quidque dicat, aut quomodo. Quem etiam, quo grandior ſit, & quodammodo excelſior (vt de Pericle dixi ſuprà) ne phyſicorum quidem eſſe ignarum volo. Omnia profecto, cum ſe à cæleſtibus rebus referet ad humanas, excelſius, magnificentiúſque & dicet, & ſentiet. Cúmque illa diuina cognouerit, nolo ignoret ne hæc quidem humana. Ius ciuile teneat, quo egent cauſſæ forenſes quotidie. Quid eſt enim turpius, quàm legitimarum, & ciuilium controuerſiarum patrocinia ſuſcipere, cum ſis legum, & ciuilis iuris ignarus? Cognoſcat etiam rerum geſtarum, & memoriæ veteris ordinem, maxime ſcilicet noſtræ ciuitatis, ſed & imperioſorum populorum, & regum illuſtrium: quem laborem nobis Attici noſtri leuauit labor, qui conſeruatis, notatiſque temporibus, nihil cum illuſtre prætermitteret, annorũ ſeptingẽtorum memoriam vno libro colligauit. Neſcire autem, quid antè quàm natus ſis, acciderit, id eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt ætas hominis, niſi cum memoria rerum veterum cum ſuperiorum ætate contexitur? Commemoratio autẽ antiquitatis, exemplorúmque prolatio ſumma cum delectatione & authoritatem orationi affert, & fidem. Sic igitur inſtructus veniet ad cauſſas: quarum habebit genera primum ipſa cognita. Erit enim ei perſpectum nihil ambigi poſſe, in quo non aut res controuerſiam faciat, aut verba. Res, aut de vero, aut de recto, aut de nomi-

ne. Verba, aut de ambiguo, aut de contrario. Nam ſiquando aliud in ſententia videtur eſſe, aliud in verbis, genus eſt quoddam ambigui, quod ex præterito verbo fieri ſolet: in quo, quod eſt ambiguorum proprium, res duas ſignificari videmus. Cum tam pauca ſint genera cauſſarum, etiam argumentorum præcepta pauca ſunt. traditi ſunt, è quibus ea ducantur, duplices loci, vni è rebus ipſis, alteri aſſumpti. Tractatio igitur rerum efficit admirabiliorem orationem: nam ipſæ quidem res in perfacili cognitione verſantur. quid enim iam ſequitur, quod quidem artis ſit, niſi ordiri orationem, in quo aut cocilietur auditor, aut erigatur, aut paret ſe ad diſcendū? rem breuiter exponere, & probabiliter, & aperte, vt quid agatur intelligi poſſit: ſua cōfirmare, aduerſaria euertere, eáque efficere nō perturbate, ſed ſingulis argumentationibus ita concludendis, vt efficiatur quod ſit conſequens iis, quæ ſumentur ad quanquam rem confirmandam? poſt omnia perorationem inflammantem, reſtinguentemve concludere? Has parteis quēadmodū tractet ſingulas, difficile dictu eſt hoc loco: nec enim ſemper tractatur vno modo. Quoniam autem non quē doceā quæro, ſed quē probē, probabo primum eū, qui quid deceat, videbit. Hæc enim ſapientia maxime adhibēda eloquenti eſt, vt ſit temporum, perſonarumque moderator. Nā nec ſemper, nec apud omneis, nec contra omneis, nec pro omnibus, nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. Is erit ergo eloquens, qui ad id quodcunque decebit, poterit accommodare orationem. Quod cum ſtatuerit, tum vt quidque erit dicendum, ita dicet: nec ſatura ieiune, nec grādia minute, nec item contra, ſed erit rebus ipſis par, & æqualis oratio. Principia verecunda, non elatis intenſa verbis, ſed acuta ſententiis, vel ad offenſionem aduerſarii, vel ad commēdationem ſui. Narrationes credibiles, nec hiſtorico, ſed prope quotidiano ſermone explicatæ dilucide. Dein ſi tenues cauſſæ,

tum etiam argumentandi tenue filum & in docendo, & in refellendo: idque ita tenebitur, vt quanta ad rem, tanta ad orationem fiat acceſſio. Cum verò cauſſa ea inciderit, in qua vis eloquentiæ poſſit expromi, tum ſe latius fundet orator: tum reget, & flectet animos, & ſic afficiet, vt volet, id eſt vt cauſſæ natura, & ratio temporis poſtulabit. Sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis, propter quem aſcendit in tantum honorem eloquentia. Nam cum omnis pars orationis eſſe debet laudabilis, ſic vt verbum nullum, niſi aut graue, aut elegans excidat: tum ſunt maxime luminoſæ & quaſi actuoſæ partes duæ. Quarum alteram in vniuerſi generis quæſtione pono, quam (vt ſuprà dixi) Græci appellant θέσιν. Alteram in augendis, amplificandiſque rebus, quæ ab eiſdem αὔξησις eſt nominata. Quæ etſi æquabiliter toto corpore orationis fuſa eſſe debet, tamē in communibus locis maxime excellet: qui communes appellati, eo quòd videntur multarum iidem eſſe cauſſarum, ſed proprii ſingularum eſſe debebunt. Ac verò illa pars orationis, quæ eſt de genere vniuerſo, totas cauſſas ſæpe continet. Quicquid eſt enim illud, in quo quaſi certamen eſt cōtrouerſiæ, quod græcè κρινόμενον dicitur, id ita dici placet, vt traducatur ad perpetuam quæſtionem, atque vt de vniuerſo genere dicatur: niſi cum de vero ambigitur, quod quæri coniectura ſolet. Dicetur autem non Peripateticorum more (eſt enim illorum exercitatio elegans iam inde ab Ariſtotele conſtituta) ſed aliquantò neruoſius: & ita de re communia dicentur, vt & pro reis multa leniter dicantur, & in aduerſarios aſpere. Augēdis verò rebus, & cōtra abiiciendis nihil eſt quod non perficere poſſit oratio: quod & inter media argumēta faciendū eſt, quotieſcūque dabitur vel amplificādi, vel minuēdi locus, & pene infinite in perorādo. Duo ſunt etiā quæ bene tractata ab oratore admirabilē eloquentiam faciant. Quorū alterū eſt, quod Græci ἠθικὸν vocant,

ad naturam, & ad mores, & ad omnem vitæ cõſuetudinem accommodatum: alterum, quod iidem παθητικὸν nominãt, quo perturbantur animi, & cõcitantur, in quo vno regnat oratio. Illud ſuperius, come, iucũdum, ad beneuolentiam conciliandam paratum: hoc vehemens, incenſum, incitatũ, quo cauſſæ eripiuntur, quod cũ rapide fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt. Quo genere nos mediocres, aut multo etiã minus, ſed magno ſemper vſi impetu, ſæpe aduerſarios de ſtatu omni deiecimus. Nobis pro familiari reo ſummus orator non reſpõdit Hortenſius. A nobis homo audaciſſimus Catilina in ſenatu accuſatus, obmutuit. Nobis priuata in cauſſa magna, & graui, cum cœpiſſet Curio pater reſpondere, ſubito aſſedit, cũ ſibi venenis ereptam memoriam diceret. Quid ego de miſerationibus loquar? quibus eo ſum vſus pluribus, quòd etiam ſi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo vt viderer excellere, non ingenio, ſed dolore aſſequebar. Quæ qualiacunque in me ſunt, me enim ipſum non pœnitet quanta ſint, ſed apparent in orationibus: etſi carent libri ſpiritu illo propter quem maiora eadem illa cum aguntur, quàm cum leguntur, videri ſolent. Nec verò miſeratione ſolum mens iudicum permouenda eſt, qua nos ita dolenter vti ſolemus, vt puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus: vt alia in cauſſa excitato reo nobili, ſublato etiam filio paruo, plangore & lamentatione compleremus forum: ſed etiam eſt faciendum, vt iraſcatur iudex, mitigetur, inuideat, faueat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, ſatietate afficiatur, ſperet, metuat, lætetur, doleat. qua in varietate, duriorum, accuſatio ſuppeditabit exempla: mitiorum, defenſiones meæ. Nullo enim modo animus audientis, aut incitari, aut leniri poteſt, qui modus à me nõ tentatus ſit. dicerem perfectũ, ſi ita iudicarẽ, nec in veritate crimẽ

arrogātiæ extimeſcerem. Sed (vt ſuprà dixi) nulla me ingenii, ſed magna vis animi inflammat, vt me ipſe non teneam: nec vnquam is, qui audiret, incenderetur, niſi ardens ad eū perueniret oratio. Vterer exemplis domeſticis, niſi ea legiſſes. Vterer alienis, vel Latinis, ſi vlla reperirem, vel Græcis, ſi deceret: ſed Craſſi perpauca ſunt, nec ea iudiciorū: nihil Antonii, nihil Cottæ, nihil Sulpitii: dicebat melius, quàm ſcripſit, Hortenſius. Verum hæc vis quam quærimus, quanta ſit ſuſpicemur, quoniam exemplum non habemus: aut ſi exempla ſequimur, à Demoſthene ſumamus: & quidem perpetuæ dictionis ex eo loco, vnde in Cteſiphontis iudicio de ſuis factis, cōſiliis, meritis in rēp. aggreſſus eſt dicere. Ea profecto oratio, in eam formam, quæ eſt inſita in mētibus noſtris, includi ſic poteſt, vt maior eloquētia non requiratur. Sed iā ipſa forma reſtat, & character ille qui dicitur: qui qualis eſſe debeat, ex ipſis quæ ſuprà dicta ſunt, intelligi poteſt. Nā & ſingulorum verborum, & collocatorum lumina attigimus: quibus ſic abundabit, vt verbū ex ore nullum, niſi aut elegans, aut graue exeat. ex omnique genere frequētiſſimæ tranſlationes erunt, quòd eæ propter ſimilitudinē tranſferunt animos, & referunt, ac mouent huc, & illuc: qui motus cogitationis celeriter agitatus per ſe ipſe delectat. Et reliqua ex collocatione verborū quæ ſumuntur quaſi lumina, magnum afferunt ornatū orationi. Sunt enim ſimilia illis quæ in amplo ornatu ſcenæ, aut fori, appellantur inſignia, non quòd ſola ornent, ſed quòd excellant. Eadem ratio eſt horū, quæ ſunt orationis lumina, & quodāmodo inſignia, CVM aut duplicātur, iterantúrque verba, aut breuiter commutata ponuntur, aut ab eodem verbo ducitur ſæpius oratio, aut in idem conicitur, aut in vtrūque, aut adiungitur idem iteratum, aut idem ad extremum refertur, aut continenter vnum verbum non in eadem ſententia ponitur, aut cum ſimiliter vel cadunt verba, vel deſi-

nunt, aut multis modis contrariis relata contraria, aut cum gradatim ſurſum verſus reditur, aut cum demptis coniunctionibus diſſolute plura dicuntur, aut cum aliquid prætereuntes, cur id faciamus, oſtendimus: aut cum corrigimus noſmetipſos quaſi reprehendentes, aut ſi eſt aliqua exclamatio vel admirationis, vel conqueſtionis: aut cum eiuſdem nominis caſus ſæpius commutantur. Sed ſententiarum ornamenta maiora ſunt, quibus quia frequentiſſime Demoſthenes vtitur, ſunt qui putent idcirco eius eloquentiam maxime eſſe laudabilem. Et vero nullus fere ab eo locus ſine quadam conformatione ſententiæ ~~edicitur~~: nec aliud quicquam eſt dicere, niſi omnes, aut certe pleraſque aliqua ſpecie illuminare ſententias: quas cum tu optime Brute teneas, quid attinet nominibus vti, aut exemplis? tantummodo notetur locus. Sic igitur dicet ille quē expetimus, vt verſet ſæpe multis modis eandem & vnam rem, & hæreat in eadem commoretúrque ſententia. ſæpe etiam vt extenuet aliquid, ſæpe vt irrideat, vt declinet a propoſito, deflectátque ſententiam, vt proponat quid dicturus ſit, vt cum tranſegerit iam aliquid, definiat, vt ſe ipſe reuocet, vt quod dixit iteret, vt argumentum ratione concludat, vt interrogando vrgeat, vt rurſus quaſi ad interrogata ſibi ipſe reſpondeat, vt contrà ac dicat accipi & ſentiri velit: vt addubitet quid potius, aut quomodo dicat: vt diuidat in partes, vt aliquid relinquat ac negligat, vt ante præmuniat, vt in eo ipſo, in quo reprehendatur, culpam in aduerſarium conferat: vt ſæpe cum iis qui audiunt, nonnunquam etiam cum aduerſario quaſi deliberet: vt hominum ſermones moréſque deſcribat, vt muta quædam eloquentia inducat, vt ab eo quod agitur, auertat animos, vt ſæpe in hilaritatem riſúmve conuertat, vt ante occupet, quod putat opponi, vt comparet ſimilitudines, vt vtatur exemplis, vt aliud alii tribuens diſpertiat, vt interpellatorem co-

erceat, vt aliquid reticere ſe dicat, vt denuntiet quid caueat, vt liberius quid audeat, vt iraſcatur etiam, vt obiurget aliquando, vt deprecetur, vt ſupplicet, vt medeatur, vt à propoſito declinet aliquantulum, vt optet, vt execretur, vt fiat iis apud quos dicet, familiaris. atque alias etiam dicendi quaſi virtutes ſequatur, breuitatem, ſi res petet, ſæpe etiam rem dicendo ſubijciet oculis, ſæpe ſuprà feret quàm fieri poſſit, ſignificatio ſæpe erit maior, quàm oratio, ſæpe hilaritas, ſæpe vitæ naturarúmque imitatio. Hoc in genere (nã quaſi ſyluam vides) omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo: ſed hæc niſi collocata, & quaſi ſtructa, & nexa verbis, ad eam laudem quam volumus, aſpirare non poſſunt. De quo cùm mihi deinceps viderem eſſe dicẽdum, etſi mouebant etiam me illa, quæ ſuprà dixeram, tamen iis quæ ſequuntur, perturbabar magis. Occurrebat enim poſſe reperiri non inuidos ſolum, quibus referta ſunt omnia, ſed fautores etiam laudum mearum, qui nõ cenſerent eius viri eſſe, de cuius meritis tanta ſenatus iudicia feciſſet cõprobante populo Rom. quanta de nullo, de artificio dicendi literis tã multa mandare. Quibus ſi nihil aliud reſponderem, niſi me M. Bruto negare roganti noluiſſe: iuſta eſſet excuſatio, cum & amiciſſimo, & præſtantiſſimo viro, & recta, & honeſta petenti ſatiſfacere voluiſſem. Sed ſi profitear, quod vtinam poſſem, me ſtudioſis dicendi, præcepta, & quaſi vias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurum: quis tandem id iuſtus rerum æſtimator reprehenderet? Nam quis vnquam dubitauit, quin in republica noſtra primas eloquentia tenuerit ſemper vrbanis, pacatiſque rebus, ſecundas iuris ſcientia? cum in altera gratiæ, gloriæ, præſidii plurimum eſſet, in altera perſecutionum, cautionúmque præceptio: quæ quidem ipſa auxilium ab eloquentia ſæpe peteret, ea verò repugnante vix ſuas regiones fineſque defenderet. Cur igitur ius ciuile docere ſemper pulchrum fuit,

minibus domus referta eſſet, & aliquæ fortaſſe ineſſent in ſermone noſtro doctrinarum notæ, cúmque vulgo ſcripta noſtra legerentur, diſſimularem me didiciſſe? quid erat cur probarem? niſi quòd parum fortaſſe profeceram. Quod cũ ita ſit, tamen ea, quæ ſupra dicta ſunt, plus in diſputando, quàm ea de quibus dicendũ eſt, dignitatis habuerunt. De verbis enim componendis, & de ſyllabis propemodùm dinumerãdis, & dimetiendis loquemur: quæ etiam ſi ſunt, ſicuti mihi videntur, neceſſaria, tamen fiũt magnificẽtius, quàm docentur. Eſt id omnino verum, ſed proprie in hoc dicitur, nam omnium magnarum artium, ſicut arborum, altitudo nos delectat, radices, ſtirpeſque non item. ſed eſſe illa ſine his non poteſt. Me autem ſiue peruagatiſſimus ille verſus, qui vetat Artem pudere proloqui quam factites, diſſimulare non ſinit, quin delectet: ſiue tuum ſtudium hoc à me volumen expreſſit: tamen eis, quos aliquid reprehenſuros ſuſpicabar, reſpondẽdum fuit. Quòd ſi ea, quæ dixi, nõ ita eſſent: quis tamen ſe tam durum, agreſtémque præberet, qui hanc mihi non daret veniam, vt cum meæ forenſes artes, & actiones publicæ concidiſſent, non me aut deſidiæ, quod facere non poſſum: aut mœſtitiæ, cui reſiſto, potius quàm literis dederem? quæ quidem me antea in iudicia, atque in curiam deducebant, nunc oblectant domi. nec verò talibus modo rebus, quales hic liber continet, ſed multo etiam grauioribus, & maioribus: quæ ſi erũt perfectæ, profecto forenſibus noſtris rebus & domeſticæ literæ reſpõdebunt. Sed ad inſtitutam diſputationẽ reuertamur. Collocabuntur igitur verba, aut vt inter ſe quamaptiſſime cohæreant extrema cum primis, eáque ſint quamſuauiſſimis vocibus: aut vt forma ipſa, concinnitaſque verborum conficiat orbem ſuum: aut vt comprehẽſio numeroſe, & apte cadat. Atque illud primũ videamus, quaſe ſit, quod vel maxime deſyderat diligentiam, vt fiat quaſi ſtructura quædam, nec

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tamen fiat operoſe. nã eſſet cum infinitus, tum puerilis labor, quod apud Lucilium ſcite exagitat in Albutio Scæuola, Quàm lepide lexis compoſtæ, vt teſſerulæ omnes Arte pauimento atque emblemate vermiculato. Nolo tam minuta hæc conſtructio appareat, ſed tamen ſtylus exercitatus efficiet facilè hanc viam componendi. Nam vt in legẽdo oculus, ſic animus in dicẽdo proſpiciet quid ſequatur, ne extremorum verborum cum inſequentibus primis concurſus aut hiulcas voces efficiat, aut aſperas. Quãuis enim ſuaues, grauéſve ſententiæ, tamen ſi inconditis verbis efferuntur, offendent aures, quarum eſt iudicium ſuperbiſſimũ. Quodquidẽ latina lingua ſic obſeruat, nemo vt tã ruſticus ſit, qui vocaleis nolit coniungere. In quo quidam etiam Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerit: & ſi id magiſter eius Iſocrates, at non Thucydides: ne ille quidem haud paulo maior ſcriptor Plato, nec ſolum in his ſermonibus qui dialogi dicũtur, vbi etiã de induſtria id faciẽdum fuit, ſed in populari oratione, qua mos eſt Athenis laudari in concione eos, qui ſint in præliis interfecti: quæ ſic probata eſt, vt eam quotannis (vt ſcis) illo die recitari neceſſe ſit. in ea eſt crebra iſta vocum cõcurſio, quam magna ex parte, vt vitioſam, fugit Demoſthenes. Sed Græci viderint: nobis, ne ſi cupiamus quidẽ, diſtrahere voces conceditur. Indicãt orationes illæ ipſæ horridulæ Catonis, indicant omnes poetæ, præter eos, qui vt verſum facerent, ſæpe hiabant, vt Næuius, Vos qui accolitis Hiſtrum fluuium, atque Algidam. & ibidem, Quam nũnquam nobis Grai, atque barbari. At Ennius ſemel, Scipio inuicte. Et quidem nos, Hoc motu radiantis Eteſiæ in vada ponti. Hoc idem ſæpius noſtri non tuliſſent, quod Græci laudare etiam ſolent. Sed quid ego? vocales ſine vocalibus ſæpe breuitatis cauſſa contrahebant, vt ita dicerẽt, multi' modis, vas' argẽteis, palm' & crinibus, tecti' fractis.

Quid vero licentius, quàm quòd hominũ etiam nomina contrahebãt, quo eſſent aptiora? nam vt duellũ bellum, & duis bis, ſic Duelliũ eum, qui Pœnos claſſe deuicit, Belliũ nominauerunt, cũ ſuperiores appellati eſſent ſemper Duellii. Quinetiam verba ſæpe contrahuntur, non vſus cauſſa, ſed aurium. Quomodo enim veſter Axilla ala factus eſt, niſi fuga literæ vaſtioris? Quam literã etiam è maxillis, è taxillis, & vexillo, & paxillo cõſuetudo elegãs latini ſermonis euellit. Libẽter etiã copulãdo verba iungebãt, vt ſodes pro ſi audes, ſis pro ſi vis. Iã in vno capſis tria verba ſunt. Ain' pro aíſne, nequire pro non quire, malle pro magis velle, nolle pro non velle. Dein etiã ſæpe, & exin, pro deinde, & pro exinde dicimus. Quid illud, nõ olet vnde ſit? quòd dicitur cũ illis, cum autem nobis nõ dicitur ſed nobiſcũ. quia ſi ita diceretur, obſcœnius concurrerent literæ, vt etiam modo, niſi autem interpoſuiſſem, concurriſſent. Ex eo eſt mecum, & tecum, non cum me, & cum te, vt eſſet ſimile illis vobiſcũ, atque nobiſcum. Atque etiam à quibuſdam ſero iam emendatur antiquitas, qui hæc reprehendunt: nã Proh deûm, atque hominum fidem, deorum aiũt. Ita credo, hoc illi neſciebant: an dabat hanc conſuetudo licentiã? Itaque idem poeta, qui inuſitatius contraxerat, Patris mei meûm factûm pudet, pro meorum factorum. & Texitur exitiûm examen rapti, pro exitiorũ. nõ dicit liberũ, vt plerique loquimur, cum cupidos liberũ, aut in liberum loco dicimus: ſed, vt iſti volunt, Neque tuum vnquam in gremium extollas liberorum ex te genus. & idem, Nanque AEſculapii liberorum. At ille alter in Chryſe non ſolum, Ciues antiqui amici maiorum meûm, quod erat vſitatum: ſed durius etiam, Conſiliûm ſocii, augurium, atque extûm interpretes. Idémque pergit, Poſtquam prodigiûm horriferûm, portentûm pauor. quæ non ſanè ſunt in omnibus neutris vſitata. Nec enim dixerim tã libẽter armûm iudiciũ, etſi eſt apud eũdẽ, Nihilne ad te de iudicio

armûm accidit? quàm armorũ. Iã vt cẽſoriæ tabulæ loquũtur, fabrûm, & procûm audeo dicere, nõ fabrorum, & procorum. Planéque Duorumuirorum iudiciũ, aut Triumuirorum capitaliũ, aut Decemuirorum litibus iudicandis, dico nũquã. atqui dixit Accius, Video ſepulchra dua duorum corporum. Idémque, Mulier vna duûm virûm. Quid verum ſit, intelligo: ſed aliâs ita loquor, vt conceſſum eſt, vt hoc vel proh deûm dico, vel proh deorum: aliâs vt neceſſe eſt, cum Triumvirûm, non virorum, cum ſeſtertiûm numûm, non numorum, quòd in his conſuetudo varia non eſt. Quid quod ſic loqui, noſſe, iudicaſſe vetant, nouiſſe iubent, & iudicauiſſe? quaſi vero neſciamus in hoc genere, & plenum verbũ recte dici, & imminutũ vſitate. Itaque vtrũque Terẽtius, Eho tu cognatum tuũ non noras? Poſt idem, Stilphonem inquam noueras? Siet, plenum eſt, ſit, imminutum. licet vtare vtroque. ergo ibidem, Quàm chara ſintque pòſt carendo intelligunt, quámque attinendi magni dominatus ſient. Nec vero reprehenderim, Scripſere alii item, & ſcripſerunt eſſe verius ſentio, ſed conſuetudini auribus indulgenti libenter obſequor. Idem campus habet, inquit Ennius. & In templis iſdem. probauit: at eiſdẽ erat verius, nec tamen eiſdem, opimius: male ſonabat iiſdem. Impetratum eſt à conſuetudine, vt peccare ſuauitatis cauſſa liceret: & pomeridianas quadrigas, quàm poſtmeridianas libentius dixerim, & mehercule quàm mehercules. Non ſcire quidẽ barbarum iam videtur, neſcire dulcius. Ipſum meridiẽ, cur non medidiem? credo quòd erat inſuauius. Vna præpoſitio eſt abs, eáque nũc tantum in accepti tabulis manet, nec his quidem omnium: in reliquo ſermone mutata eſt. Nã amouit dicimus, & abegit, & abſtulit, vt iam neſcias, ab ne verũ ſit, an abs. Quid ſi etiam abfugites turpe viſum eſt? & abfer noluerunt, aufer maluerũt? quæ præpoſitio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur. Noti erant, & naui, &

nari, quibus cum in præponi oporteret, dulcius viſum eſt ignoti, ignaui, ignari, dicere, quàm vt veritas poſtulabat. Ex vſu dicunt, & e rep. quòd in altero vocalis excipiebat, in altero eſſet aſperitas, niſi literam ſuſtuliſſes. Vt exegit, edixit, refecit, retulit, reddidit, adiuncti verbi primam literam præpoſitio commutauit, vt ſubegit, ſummutauit, ſuſtulit. Quid in verbis iunctis? quàm ſcite inſipientem, non inſapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? conciſum, non concæſum? Ex quo quidam pertiſum etiam volunt, quod eadē conſuetudo non probauit. Quid vero hoc elegantius, quod non fit natura, ſed quodam inſtituto? inclytus dicimus breui prima litera, inſanus producta: inhumanus breui, infœlix longa. & ne multis, quibus in verbis eæ primæ literæ ſunt, quæ in ſapiēte, atque fœlice, producte dicitur: in cæteris omnibus breuiter. itémque compoſuit, conſueuit, cōcrepuit, confecit: conſule veritatem, reprehendet: refer ad aures, probabunt, quære cur? ita ſe dicēt iuuari: voluptati autem aurium morigerari debet oratio. Quin ego ipſe, cum ſcirem ita maiores locutos eſſe, vt nuſquam niſi in vocali aſpiratione vterētur, loquebar ſic, vt pulcros, & Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, idque ſerò, conuitio aurium cum mihi extorta veritas eſſet, vſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. Orciuios tamen, & Matones, Otones, Cæpiones, ſepulcra, coronas, lacrymas dicimus, quia per aurium iudicium ſemper licet. Purrum ſemper Ennius, nuſquam Pyrrhum. vi patefecerunt Fruges, non Phryges, ipſius antiqui declarāt libri. nec enim græcam literam adhibebant, nunc autem etiam duas. & cum Phrygum, & cum Phrygibus dicēdum eſſet, abſurdum erat aut tātum barbaris caſibus græcam literam adhibere, aut recto caſu ſolum græce loqui: tamen & Phryges, & Pyrrhum aurium cauſa dicimus. Quinetiam, quod iam ſubruſticū vi-

detur, olim autem politius: eorum verborum, quorũ eædem erant poſtremæ duæ literæ, quæ ſunt in optumus, poſtremam literam detrahebant, niſi vocalis inſequebatur. Ita non erat ea offenſio in verſibus, quam nunc fugiunt poetæ noui. Ita enim loquebamur, Qui eſt omnibu' princeps. non omnibus princeps. & Vita illa dignu' locóque. non dignus. Quòd ſi indocta conſuetudo tam eſt artifex ſuauitatis, quid ab ipſa tandem arte, & doctrina poſtulari putamus? Hæc dixi breuius, quàm ſi hac de re vna diſputarem: eſt enim hic locus late patens, de natura, vſúque verborum: longius autem, quàm inſtituta ratio poſtulabat. Sed quia rerum, verborúmque iudicium prudentiæ eſt, vocum autem, & numerorum aures ſunt iudices, & quòd illa ad intelligentiã referuntur, hæc ad voluptatẽ: in illis ratio inuenit, in his ſenſus artem. aut enim negligenda nobis fuit voluptas eorũ, quibus probari volebamus: aut ars eius cõciliandæ reperiẽda. Duæ ſunt igitur res, quæ permulceant aures, ſonus & numerus. De numero mox: nunc de ſono quærimus. Verba (vt ſuprà diximus) legenda ſunt potiſſimum bene ſonantia, ſed ea non, vt poetæ, exquiſita ad ſonum, ſed ſumpta de medio, Qua pontus Helles, ſuperat modum. At, Auratus aries Colchorum, ſplendidis nominibus illuminatus eſt verſus: ſed proximus inquinatus inſuauiſſima litera infinitus, Frugifera & ferta arua Aſiæ tenet. Quare bonitate potius noſtrorum verborum vtamur, quàm ſplendore Græcorum. niſi forte ſic loqui pœnitet, Qua tempeſtate Paris Helenam, & quæ ſequuntur. immò vero iſta ſequamur, aſperitatémque fugiamus, Habeo iſtã ego perterricrepam. idémque, Verſutiloquas malitias. Nec ſolum componentur verba ratione, ſed etiã finientur: quoniam id iudicium eſſe aurium alterum diximus. Sed finiũtur, aut compoſitione ipſa, & quaſi ſua ſponte: aut quodã genere verborum, in quibus ipſis concinnitas ineſt: quæ ſi-

ue caſus habēt in exitu ſimiles, ſiue paribus paria reddūtur, ſiue opponuntur contraria, ſuapte natura numeroſa ſunt, etiā ſi nihil eſt factum de induſtria. In huius cōcinnitatis conſectatione Gorgiā fuiſſe principem accepimus. quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana, Eſt enim Iudices hæc non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti: nō inſtituti, ſed imbuti ſumus. Hæc enim talia ſunt, vt quia referuntur ad ea ad quæ debent referri, intelligamus non quæſitum eſſe numerum, ſed ſecutū. Quod fit item in contrariis referēdis, vt illa ſunt, quibus non modo numeroſa oratio, ſed etiā verſus efficitur. Eā quam nihil accuſas, dānas. condēnas dixiſſet, qui verſum effugere voluiſſet. Bene quam meritam eſſe autumas, dicis male mereri. Id quod ſcis prodeſt, nihil id quod neſcis, obeſt. Verſum efficit ipſa relatio cōtrariorū: id eſſet in oratione numeroſū, Quod ſcis nihil prodeſt: quod ſcis, multū obeſt. Sēper hæc quæ Græci ἀντίθετα nomināt, cum contrariis opponuntur cōtraria, numerum oratoriū neceſſitate ipſa efficiūt, & cū ſine induſtria. Hoc genere antiqui iam ante Iſocratem delectabantur, & maxime Gorgias, cuius in oratione plerunque efficit numerum ipſa cōcinnitas. Nos etiam in hoc genere frequentes: vt illa ſunt in quarto accuſationis, Conferte hanc pacem, cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris victoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia. ab illo qui cepit, conditas: ab hoc qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Ergo & hi numeri ſunt cogniti etiam à Latinis.

Genus illud tertium explicetur quale ſit numeroſæ, & aptæ orationis. Quod qui non ſentiunt, quas aureis habeant, aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio. Meæ quidem & perfecto completoque verborū ambitu gaudent, &

curta ſentiunt, nec amant redundantia. quid dico meas? conciones ſæpe exclamare vidi, cum apte verba cecidiſſent. id enim expectant aures, vt verbis colligetur ſententia. Non erat hoc apud antiquos. & quidem nihil aliud ferè nõ erat. Nam & verba eligebant, & ſententias graueis, & ſuaueis reperiebant, ſed eas haud vinciebant, aut explebant parum. Hoc me ipſum delectat, inquiunt. Quid ſi antiquiſſima illa pictura paucorum colorum magis, quàm hæc iam perfecta delectet? illa nobis ſit, credo, repetenda, hæc ſcilicet repudianda. Nominibus veterum gloriantur. Habet autem vt in ætatibus authoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas; quæ quidem apud me ipſum valet plurimum: nec ego id quod deeſt antiquitati, flagito potius, quàm laudo quod eſt, præſertim cũ ea maiora iudicem quæ ſunt, quàm illa quæ deſunt. Plus eſt enim in verbis, & in ſententiis boni, quibus illi excellunt, quàm in concluſione ſententiarũ, quam non habent. Poſt inuenta concluſio eſt, qua credo vſuros veteres illos fuiſſe, ſi iam nota, atque vſurpata res eſſet, qua inuẽta omneis vſos magnos oratores videmus. Sed habet nomen inuidiam, cum in oratione iudiciali, & foreſi numerus latine, græce ῥυθμὸς, ineſſe dicitur. Nimis enim inſidiarũ ad capiẽdas aures adhiberi videtur, ſi etiam in dicendo numeri ab oratore quæruntur. Hoc freti iſti, & ipſi infracta, & amputata loquuntur, & eos vituperant, qui apta, & finita pronunciant: ſi inanibus verbis, leuibuſque ſententiis, iure: ſin probæ res, lecta verba, quid eſt cur claudicare, aut inſiſtere orationem malint, quàm cum ſententia pariter excurrere? Hic enim inuidioſus numerus nihil affert aliud, niſi vt ſit apte verbis comprehenſa ſententia: quod fit etiam ab antiquis, ſed plerunque caſu, ſæpe natura: & quæ valde laudantur apud illos, ea ferè quia ſunt concluſa, laudantur. Et apud Græcos quidem iam anni prope quadringenti ſunt, cum hoc probatur, nos nuper agnouimus. Er-

go Ennio licuit vetera contemnenti, dicere verſibus, Quos olim Fauni, vateſque canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit? præſertim cum dicturus non ſim, Ante hunc, vt ille: nec quæ ſequuntur, Nos auſi reſerare. Legi enim, audiuique nonnullos, quorum propemodum abſolute concluderetur oratio. Quod qui nō poſſunt, non eſt eis ſatis non cōtemni: laudari etiam volunt. Ego autem illos ipſos laudo, ídque merito, quorum ſe iſti imitatores eſſe dicunt, etſi in eis aliquid deſydero: hos verò minime, qui nihil illorum niſi vitiū ſequūtur, cum à bonis abſint longiſſime. Quòd ſi aures tā inhumanas, támque agreſtes habent: ne doctiſſimorum quidem virorum eos mouebit authoritas? Omitto Iſocratem, diſcipulóſque eius, Ephorum, & Naucratem: quanquam orationis faciendæ, & ornandæ authores locupletiſſimi, ſummi ipſi oratores, eſſe debeant. Sed quis omniū doctior? quis acutior? quis in rebus vel inueniendis vel iudicandis acrior Ariſtotele fuit? quis porrò Iſocrati eſt aduerſatus infenſius? Is igitur verſum in oratione vetat eſſe, numerum iubet. Eius auditor Theodectes in primis (vt Ariſtoteles ſæpe ſignificat) politus ſcriptor, atque artifex, hoc idem & ſentit, & præcipit. Theophraſtus verò, iiſdem de rebus etiam accuratius. Quis ergo iſtos ferat, qui hos authores non probent? niſi omnino hæc eſſe ab his præcepta neſciunt. Quod ſi ita eſt (nec verò aliter exiſtimo) quid, ipſi ſuis ſenſibus non mouentur? nihílne eis inane videtur, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans? In verſu quidem theatra tota exclamant, ſi ſit vna ſyllaba aut breuior, aut longior. Nec verò multitudo pedes nouit, nec vllos numeros tenet, nec illud quod offendit, aut cur, aut in quo offendat intelligit: & tamen omnium longitudinum & breuitatum in ſonis, ſicut acutarum, grauiúmque vocum, iudicium ipſa natura in auribus noſtris collocauit. Víſne igitur Brute totū hūc

locum accuratius etiam explicemus, quàm illi ipſi, qui & hæc, & alia nobis tradiderunt? An his contenti eſſe, quæ ab illis dicta ſunt, poſſumus? Sed quid quæro, velíſne? cum literis tuis eruditiſſimè ſcriptis, te id vel maxime velle perſpexerim. Primum ergo origo, deinde cauſſa, poſt natura, tum ad extremum vſus ipſe explicetur orationis, aptæ, atque numeroſæ. Nam qui Iſocratem maxime mirãtur, hoc in eius ſummis laudibus ferunt: quòd verbis ſolutis numeros primus adiunxerit. Cum enim videret oratores cum ſeueritate audiri, poetas autem cum voluptate, tum dicitur numeros ſecutus, quibus etiam in oratione vteremur, cum iucũditatis cauſſa, tum vt varietas occurreret ſatietati. Quod ab his vere quadam ex parte, non totum dicitur. Nam neminem in eo genere ſcientius verſatum Iſocrate confitendum eſt. ſed princeps inueniendi fuit Thraſymachus, cuius omnia nimis etiam extant ſcripta numeroſe. Nam (vt paulo ante dixi) paria paribus adiuncta, & ſimiliter definita, itémque contrariis relata cõtraria, quæ ſua ſponte etiam ſi id non agas, cadunt plerunque numeroſe, Gorgias primus inuenit, ſed his eſt vſus intemperantius: id autem eſt genus (vt ante dictum eſt) ex tribus partibus collocationis alterum. Horum vterque Iſocratem ætate præcurrit, vt eos ille moderatione, non inuentione vicerit. Eſt enim vt in transferendis, faciẽdíſque verbis trãquillior, ſic in ipſis numeris ſedatior. Gorgias autẽ auidior eſt generis eius, & his feſtiuitatibus (ſic enim ipſe cenſet) inſolẽtius abutitur, quas Iſocrates, cum tamen audiuiſſet in Theſſalia adoleſcẽs ſenẽ iam Gorgiam, moderatius temperauit. Quin etiam ſe ipſe tantum quantum ætate procedebat (prope enim centum confecit annos) relaxarat à nimia neceſſitate numerorum: quod declarat in eo libro, quem ad Philippum Macedonem ſcripſit cum iam admodum eſſet ſenex, in quo dicit ſeſe iam minus ſeruire numeris, quàm ſolitus eſſet: ita non

modo ſuperiores, ſed etiam ſe ipſe correxit. Quoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes, authoréſque, quos diximus, & origo inuēta eſt, cauſſa quæratur: quæ ſic aperta eſt, vt mirer veteres nō eſſe commotos, præſertim cū, vt fit, fortuito ſæpe aliquid cōcluſe apteq́ue dicerent: quod cū animos hominū, aureiſque pepuliſſet, vt intelligi poſſet, id quod caſus effudiſſet, cecidiſſe iucūde, notandū certe genus, atque ipſi ſibi imitandi fuerunt. Aures enim, vel animus aurium nuntio naturalem quādam in ſe continet vocum omnium menſionem. Itaque & longiora, & breuiora iudicat, & perfecta, ac moderata ſemper expectat. Mutila ſentit quædam, & quaſi decurtata, quibus tanquam debito fraudetur, offenditur. Productiora alia, & quaſi immoderatius excurrentia, quæ magis etiā aſpernantur aures: quod cum in pleriſque, tum in hoc genere nimium quod eſt, offendit vehementius, quàm id, quod videtur parum. Vt igitur poetica, & verſus inuentus eſt terminatione aurium, obſeruatione prudentium, ſic in oratione animaduerſum eſt, multo quidem illud ſerius, ſed eadem natura admonente, eſſe quoſdam certos curſus, concluſioneſque verborum. Quoniam igitur cauſſam quoque oſtendimus, naturam nunc (id enim erat tertium) ſi placet, explicemus: quæ diſputatio non huius inſtituti ſermonis eſt, ſed artis intimæ. Quæri enim poteſt qui ſit orationis numerus, & vbi ſit poſitus, & natus ex quo, & is vnúſne ſit, an duo, an plures, quáque ratione componatur, & ad quam rem, & quando, & quo loco, & quemadmodum adhibitus aliquid voluptatis afferat. Sed vt in pleriſque rebus, ſic in hac duplex eſt cōſyderandi via; quarum altera eſt longior, breuior altera, & eadem etiam planior. Eſt autem longioris prima illa quæſtio, ſitne omnino vlla numeroſa oratio. Quibuſdam enim nō videtur, quia nihil inſit in ea certi, vt in verſibus: & quod illi, qui affirmant eos eſſe numeros, rationem cur ſint, non

queant reddere. Deinde ſi ſit numerus in oratione, qualis ſit, aut quales, ex poeticíſne numeris, an ex alio genere quodam: & ſi è poeticis, quis eorum ſit, aut qui. nanque aliis vnus modo, aliis plures, aliis omnes iidem videtur. Deinde quicunque ſunt, ſiue vnus, ſiue plures, communéſne ſint omnis generis orationi, quoniam aliud genus eſt narrandi, aliud perſuadendi, aliud docendi: an diſpares numeri cuique orationis generi accõmodentur. Si cõmunes, qui ſint: ſi diſpares, quid interſit: & cur non æque in oratione atque in verſu numerus appareat. Deinde quod dicitur in oratione numeroſum, id vtrum numero ſolum efficiatur, an etiam vel compoſitione quadam, vel genere verborum: an eſt ſuum cuiuſque, vt numerus interuallis, compoſitio vocibus, genus ipſum verborum quaſi quædam forma, & lumen orationis appareat, ſitque omnium fons compoſitio, ex eaque & numerus efficiatur, & ea, quæ dicũtur orationis quaſi formæ, & lumina, quæ (vt dixi) Græci vocant σχήματα. an non eſt vnum, nec idem, quod voce iucundum eſt, & quod moderatione abſolutum, & quod illuminatum genere verborum, quãquam id quidem finitimum eſt numero, quia per ſe plerunque perfectum eſt, cõpoſitio autẽ ab vtroque differt, quæ tota ſeruit grauitati vocũ, aut ſuauitati. Hæc igitur fere ſunt, in quibus rei natura quærẽda ſit. Eſſe igitur in oratione numerũ quendã nõ eſt difficile cognoſcere: iudicat enim ſenſus, in quo iniquum eſt, quod accidit non agnoſcere, ſi cur id accidat, reperire nequeamus. Neque enim ipſe verſus ratione eſt cognitus, ſed natura atque ſenſu: quẽ dimenſa ratio, docuit quid accideret. ita notatio naturæ, & animaduerſio peperit artẽ. Sed in verſibus res eſt apertior: quanquã etiã à modis quibuſdam cantu remoto ſoluta eſſe videatur oratio, maximéque id in optimo quoque eorum poetarum, qui λυρικοὶ à Græcis nominantur: quos cum cantu ſpoliaueris, nuda pene remanet

ſit. Et ſunt enim qui iambicũ putent, quod ſit orationi ſimillimus: qua de cauſſa fieri, vt is potiſſimũ propter ſimilitudinẽ veritatis adhibeatur in fabulis, quòd ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentiæ ſit accommodatior. Ephorus autem leuis ipſe orator, ſed profectus ex optima diſciplina, pæana ſequitur, aut dactylum: fugit autem ſpondeum, & trochæũ. Quòd enim pæan habeat treis breueis, dactylus autem duas, breuitate, & celeritate ſyllabarũ labi putat verba procliuius: contráque accidere in ſpondeo & trochæo, quòd alter ex longis conſtaret, alter è breuibus fieret: alteram nimis incitatam, alteram nimis tardam orationem, neutram temperatam. Sed & illi priores errant, & Ephorus in culpa eſt. Nam & qui pæana prætereunt, non vident molliſſimum à ſeſe numerum, eũdémque ampliſſimũ præteriri. Quod longe Ariſtoteli videtur ſecus, qui iudicat Heroum numerum grandiorem, quàm deſyderet ſoluta oratio: iambum autem nimis è vulgari eſſe ſermone. Ita neque humilem, nec abiectã orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eã vult eſſe grauitatis, vt eos, qui audient, ad maiorem admirationem poſſit traducere. Trochæum autem, qui eſt eodem ſpatio quo Choreus, Cordacem appellat, quia contractio, & breuitas dignitatem non habeat. Ita pæana probat, eóque ait vti omnes, ſed ipſos non ſentire cum vtantur: eſſe autem tertium, ac medium inter illos: ſed ita factos eos pedes eſſe, vt in eis ſingulis modus inſit aut ſeſquiplex, aut duplex, aut par. Itaque illi de quibus antè dixi, tantummodo commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis. Iambus enim, & dactylus in verſum cadunt maxime. Itaque vt verſum fugimus in oratione, ſic hi ſunt euitandi continuati pedes. Aliud enim quiddã eſt oratio, nec quicquã inimicius, quàm illa, verſibus. Pæan autẽ minime eſt aptus ad verſum, quo libentius eum recepit oratio. Ephorus verò

ne ſpondeum quidem, quem fugit, intelligit eſſe æqualem dactylo, quem probat: ſyllabis enim metiendos pedes, non interuallis exiſtimat: quod idem facit in trochæo, qui tēporibus, & interuallis eſt par iambo, ſed eo vitioſus in oratione, ſi ponatur extremus, quòd verba melius in ſyllabas longiores cadūt. Atque hæc, quæ ſunt apud Ariſtotelē, eadē à Theophraſto, Theodectéque de Pæane dicuntur. Ego autē ſentio omneis in oratione eſſe quaſi permixtos, & confuſos pedes. Nec enim effugere poſſemus animaduerſionē, ſi ſemper iiſdem vteremur, quia nec numeroſa eſſe, vt poema, neque extra numerum, vt ſermo vulgi eſt, debet oratio. Alterum nimis eſt vinctum, vt de induſtria factum appareat. alterum nimis diſſolutum, vt peruagatum, ac vulgare videatur: vt ab altero non delectere, alterum óderis. Sit igitur (vt ſuprà dixi) permixta, & temperata numeris, nec diſſoluta, nec tota numeroſa, pæane maxime, quoniam optimus author ita cenſet, ſed reliquis etiam numeris, quos ille præterit, temperata. Quos autem numeros cum quibus tanquam purpuram miſceri oporteat, nunc dicendum eſt, atque etiam quibus orationis generibus ſint quique accōmodatiſſimi. Iambus enim frequentiſſimus eſt in iis, quæ demiſſo atque humili ſermone dicuntur: Pæan autē in amplioribus, in vtroque dactylus: ita in varia & perpetua oratione hi ſunt inter ſe miſcendi, & temperandi. ſic minime animaduertetur delectationis aucupiū, & quadrandæ orationis induſtria, quæ latebit eo magis, ſi & verborū & ſententiarum ponderibus vtemur. Nā qui audiunt, hæc duo animaduertunt, & iucunda ſibi cēſent: verba dico, & ſentētias: eáque dum animis attentis admirantes excipiunt, fugit eos, & præteruolat numerus, qui tamen ſi abeſſet, illa ipſa delectarent. Nec vero nimius is curſus eſt numerorū, orationis dico: nā eſt longe aliter in verſibus, nihil vt fiat extra modū, nam id quidem eſſet poema. Sed omnis nec claudi-

cans, nec quaſi fluctuans, & æqualiter, cõſtanterque ingrediens, numeroſa habetur oratio. Atque id in dicẽdo numeroſum putatur, nõ quod totũ conſtat è numeris, ſed quod ad numeros proxime accedit: quo etiam difficilius eſt oratione vti, quàm verſibus, quòd in illis certa quædam, & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe: in dicẽdo autẽ nihil eſt propoſitum, niſi aut ne immoderata, aut anguſta, aut diſſoluta, aut fluens ſit oratio. Itaque non ſunt in ea tãquam tibicini percuſſionum modi: ſed vniuerſa comprehenſio, & ſpecies orationis clauſa, & terminata eſt, quod voluptate auriũ iudicatur. Solet autem quæri, totóne in ambitu verborum numeri tenendi ſint, an in primis partibus, atque in extremis. Plerique enim cenſent cadere tantum numeroſe oportere, terminarique ſententiam. Eſt autem, vt id maxime deceat, non id ſolum: ponendus eſt enim ille ambitus, non abiiciẽdus. Quare cum aures extremum ſemper expectent, in eóque acquieſcant, id vacare numero non oportet: ſed ad hũc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehenſio, & tota à capite ita fluere, vt ad extremũ veniens ipſa conſiſtat. Id autem bona diſciplina exercitatis, qui & multa ſcripſerint, & quæcũque etiam ſine ſcripto dicerent, ſimilia ſcriptorũ effecerint, non erit difficillimũ. Ante enim circumſcribitur mente ſententia, cõfeſtimque verba concurrunt, quæ mens eadẽ, qua nihil eſt celerius, ſtatim dimittit, vt ſuo quodque loco reſpõdeat, quorũ deſcriptus ordo aliâs alia terminatione concluditur: atque omnia illa & prima, & media verba, ſpectare debẽt ad vltimũ. Interdum enim curſus eſt in oratione incitatior, interdũ moderata ingreſſio: vt iam à principio videndũ ſit, quemadmodũ velis venire ad extremũ: nec in numeris magis, quam in reliquis ornamẽtis orationis, eadem cũ faciamus quæ poetæ, effugimus tamen in oratione poematis ſimilitudinẽ. Eſt enim in vtroque & materia & tractatio: materia in verbis, tractatio

in collocatione verborum. Ternæ autẽ ſunt vtriuſque partes verborum, trãſlatum, nouũ, priſcũ. nã de propriis nihil hoc loco dicimus. Collocationes autem, eæ, quas diximus, compoſitio, concinnitas, numerus: ſed in vtroque frequẽtiores ſunt, & liberiores poetæ. Nã & transferunt verba cũ crebrius, tum etiã audacius, & priſcis libentius vtuntur, & liberius nouis: quod idem fit in numeris, in quibus quaſi neceſſitati parêre coguntur. ſed tamẽ hæc nec nimis eſſe diuerſa, neque vllo modo coniuncta intelligi licet. Ita fit, vt non itẽ in oratione, vt in verſu numerus extet, idque quod numeroſum in oratione dicitur, non ſemper numero fiat: ſed nonnunquam aut concinnitate, aut conſtructione verborum. Ita ſi numerus orationis quæritur qui ſit: omnis eſt, ſed alius alio melior, atque aptior. ſi locus: in omni parte verborum. ſi vnde ortus ſit: ex aurium voluptate. ſi componendorum ratio: dicetur alio loco, quia pertinet ad vſum, quæ pars quarta, & extrema nobis in diuidendo fuit. ſi ad quam rẽ adhibeatur: ad delectationem. ſi quãdo: ſemper. ſi quo loco: in tota continuatione verborũ. ſi quæ res efficiat voluptatẽ: eadem quæ in verſibus, quorũ modũ notat ars, ſed aures ipſæ tacito eum ſenſu ſine arte definiũt. Satis multa de natura: ſequitur vſus, de quo eſt accuratius diſputandum. In quo quæſitum eſt, in totóne circuitu illo orationis, quẽ Græci περίοδον, nos tũ ambitũ, tũ circuitũ, tũ cõprehenſionẽ, aut continuationẽ, aut circunſcriptionẽ dicimus: an in principiis ſolum, an in extremis, an in vtraque parte numerus tenendus ſit. Deinde cũ aliud videatur eſſe numerus, aliud numeroſum: quid interſit. Tũ autẽ in omnibúſne numeris æqualiter particulas deceat incidere, an facere alias breuiores, alias longiores, idque quãdo, aut cur, quibúſque partibus, pluribúſne an ſingulis, imparibus, an æqualibus, & quando aut iſtis, aut illis ſit vtendũ: quæque inter ſe aptiſſime collocẽtur, & quomodo: an om-

nino nulla ſit in eo genere diſtinctio: quódque ad rem maxime pertinet, qua ratione numeroſa fiat oratio. Explicandum etiam eſt, vnde orta ſit forma verborum, dicẽdúmque quantos circuitus facere deceat. déque eorum particulis, & tanquam inciſionibus diſſerendum eſt: quærendúmque vtrum vna ſpecies, & longitudo ſit earum, ánne plures: & ſi plures, quo loco, aut quando, quóque genere vti oporteat. Poſtremo totius generis vtilitas explicãda eſt, quæ quidem patet latius: nõ ad vnam enim rẽ aliquã, ſed ad plures accommodatur. Ac licet non ad ſingulas res reſpõdentem, de vniuerſo genere ſic dicere, vt etiam ſingulis ſatis reſponſum eſſe videatur. Remotis igitur reliquis generibus vnũ ſelegimus, hoc quidẽ quod in cauſſis, foróque verſatur, de quo diceremus. Ergo in aliis, id eſt in hiſtoria, & in eo quod appellamus ἐπιδεικτικὸν, placet omnia dici Iſocrateo, Theoponpeóque more, illa circũſcriptione, ambitúque, vt tanquã in orbe incluſa currat oratio, quoad inſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutíſque ſentẽtiis. Itaque poſteaquam eſt nata hæc vel circũſcriptio, vel comprehenſio, vel continuatio, vel ambitus, ſi ita licet dicere; nemo, qui aliquo eſſet in numero, ſcripſit orationem generis eius, quod eſſet ad delectationem comparatum, remotúmque à iudiciis, forenſíque certamine, quin redigeret omneis ferè in quadrum, numerúmque ſententias. Nam, cum is eſt auditor, qui non vereatur, ne compoſitæ orationis inſidiis ſua fides attentetur: gratiam quoque habet oratori voluptati auriũ ſeruienti. Genus autem hoc orationis, neque totum aſſumendum eſt ad cauſſas forenſes, neque omnino repudiandum. Si enim ſemper vtare: cũ ſatietatem affert, tum quale ſit, etiã ab imperitis agnoſcitur. Detrahit præterea actionis dolorẽ, aufert humanũ ſenſum actoris, tollit funditus veritatẽ, & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam eſt: primũ videndũ eſt, quo loco: deinde, quãdiu retinenda ſit;

tum quot modis commutanda. Adhibenda eſt igitur numeroſa oratio, ſi aut laudãdum eſt aliquid ornatius, vt nos in accuſationis ſecũdo de Siciliæ laude diximus, aut in Senatu de conſulatu meo: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis deſyderat, quàm doloris, vt in quarto accuſationis de Ennenſi Cerere, de Segeſtana Diana, de Syracuſarũ ſitu diximus. Sæpe etiam in amplificanda re conceſſu omniũ funditur numeroſe: & volubiliter oratio. Id nos fortaſſe nõ perfecimus, conati quidem ſæpiſſime ſumus, quod plurimis locis perorationes noſtræ voluiſſe nos, atque animo contendiſſe declarant. Id autem tum valet, cum is qui audit, ab oratore iam obſeſſus eſt, ac tenetur. Non enim id agit, vt inſidietur & obſeruet, ſed iam fauet, proceſſúmque vult, dicendíque vim admirans, non inquirit, quod reprehendat. Hæc autem forma retinenda nõ diu eſt: nec dico in peroratione, quam ipſe includit, ſed in orationis reliquis partibus. Nam cum ſis his locis vſus, quibus oſtendi licere, tranſ ferenda tota dictio eſt ad illa, quæ neſcio cur, cum Græci κόμματα, & κῶλα nominent, nos non recte inciſa, & membra dicamus. Neque enim eſſe poſſunt rebus ignotis nota nomina: ſed cũ verba aut ſuauitatis, ant inopiæ cauſſa transferre ſoleamus, in omnibus hoc fit artibus, vt quum id appellandum ſit, quod propter rerum ignorationem ipſarum nullum habuerit antè nomen, neceſſitas cogat aut nouum facere verbum, aut à ſimili mutuari. Quo autẽ pacto deceat inciſe, membratímve dici, iam videbimus. nunc quot modis mutentur comprehenſiones, concluſionéſque dicendũ eſt. Fluit omnino numerus à primo, tum incitatius breuitate pedum, tum proceritate tardius. curſum cõtẽtiones magis requirunt: expoſitiones rerum, tarditatem. Inſiſtit autem ambitus modis pluribus, è quibus vnum eſt ſecuta Aſia maxime, qui Dichoreus vocatur, quũ duo extremi chorei ſunt, id eſt è ſingulis longis, & breuibus. Ex-

planandum eſt enim, quod ab aliis iidem pedes aliis nominantur vocabulis. Dichoreus non eſt ille quidem ſua ſponte vitioſus in clauſulis: ſed in orationis numero nihil eſt tã vitioſum, quã ſi ſemper eſt idem. Cadit autẽ per ſe ille ipſe præclare, quo etiam ſatietas formidanda eſt magis. Me ſtãte C. Carbo C. F. trib. ple. in concione dixit his verbis, O M. Druſe, patrẽ appello. Hæc quidẽ duo binis pedibus inciſim. dein membratim, Tu dicere ſolebas, ſacram eſſe rẽp. hæc item mẽbra ternis. poſt ambitus, Quicunque eã violauiſſent, ab omnibus eſſe ei pœnas perſolutas. Dichoreus. nihil enim ad rem extrema illa lõga ſit, an breuis. Deinde, Patris dictum ſapiens, temeritas filii comprobauit. Hoc Dichoreo tantus clamor concionis excitatus eſt, vt admirabile eſſet. Quæro, nónne id numerus effecerit? verborum ordinem immuta, fac ſic, Comprobauit filii temeritas. iam nihil erit, etſi temeritas ex tribus breuibus, & longa eſt, quẽ Ariſtoteles vt optimum probat, à quo diſſentio. At eadem verba, eadem ſententia. animo iſtuc ſatis eſt, auribus non ſatis. Sed id crebrius fieri non oportet. Primum enim numerus agnoſcitur. deinde ſatiat. poſtea cognita facilitate, contemnitur. Sed ſunt clauſulæ plures, quæ numeroſe, & iucunde cadant. Nam & Creticus qui eſt è longa, & breui, & longa: & eius æqualis Pæan, qui ſpatio par eſt, ſyllaba longior, quàm commodiſſime putatur in ſolutam orationem illigari, cum ſit duplex. nam aut è longa, & tribus breuibus, qui numerus in primo viget, iacet in extremo: aut totidem breuibus, & longa, in quem optime cadere cẽſent veteres, ego non planè reiicio, ſed alios antepono. Ne ſpondeus quidem funditus eſt repudiandus: etſi quòd eſt è longis duabus, hebetior videtur, & tardior, habet tamẽ ſtabilem quendam & nõ expertem dignitatis gradum. In inciſionibus vero multo magis, & in membris. paucitatem enim pedum, grauitatis ſuæ tarditate compenſat. Sed hos cũ

in clauſulis pedes nomino, non loquor de vno pede extremo, adiungo, quod minimum ſit, proximum ſuperiorem, ſæpe etiã tertium. ne iambus quidem, qui eſt è breui, & lõga: aut par choreo, qui habet treis breues, ſed ſpatio par, nõ ſyllabis: aut etiam dactylus, qui eſt è longa & duabus breuibus, ſi eſt proximus à poſtremo, parum volubiliter peruenit ad extremum, ſi eſt extremus choreus, aut ſpondeus. nunquam enim intereſt vter ſit eorũ in pede extremo. Sed iidem hi tres pedes, male concludunt, ſi quis eorũ in extremo locatus eſt, niſi cum pro cretico poſtremus eſt dactylus: nihil enim intereſt dactylus ſit extremus, an creticus: quia poſtrema ſyllaba breuis, an longa ſit, ne in verſu quidem refert. Quare etiam Pæana qui dixit aptiorem, in quo eſſet longa poſtrema, vidit parum, quoniam nihil ad rem eſt, poſtrema quàm lõga ſit. Iam Pæan, quòd plures habeat ſyllabas quàm treis, numerus à quibuſdã, nõ pes habetur. Eſt quidem, vt inter omneis cõſtat antiquos, Ariſtotelem, Theophraſtũ, Theodectẽ, Ephorũ, vnus aptiſſimus orationi vel oriẽti, vel mediæ, putãt illi etiã cadenti, quo loco mihi videtur aptior creticus. Dochimus autẽ è quinque ſyllabis, breui, duabus longis, breui, lõga, vt eſt hoc, Amicos tenes: quouis loco aptus eſt, dum ſemel ponatur: iteratus, aut continuatus numerũ apertum, & nimis inſignẽ facit. His igitur tot cõmutationibus, tàmque variis ſi vtemur, nec deprehẽdetur manifeſto, quid à nobis de induſtria fiat, & occurretur ſatietati. Et quia non numero ſolum numeroſa oratio, ſed & compoſitione fit, & genere, quod antè dictum eſt, concinnitatis, compoſitione poteſt intelligi, cum ita ſtructa verba ſunt, vt numerus nõ quæſitus, ſed ipſe ſecutus eſſe videatur· vt apud Craſſum, Nam vbi lubido dominatur, innocẽtiæ leue præſidium eſt. Ordo enim verborum efficit numerum, ſine vlla aperta oratoris induſtria. Itaque ſi quæ veteres illi, Herodotum dico, & Thucydidẽ,

totámque eam ætatem, apte, numeroſeque dixerunt, ea nõ numero quæſito, ſed verborum collocatione ceciderunt. Formæ vero quædam ſunt orationis, in quibus ea concinnitas ineſt, vt ſequatur numerus neceſſario. Nam, cum aut par pari refertur, aut contrarium contrario opponitur, aut quæ ſimiliter cadunt verba verbis comparantur, quicquid ita concluditur, plerunque fit, vt numeroſe cadat: quo de genere cum exemplis ſuprà diximus, vt hæc quoque copia facultatem afferat, non ſemper eodem modo deſinendi. nec tamen hæc ita ſunt arcta, & aſtricta, vt ea quum velimus laxare, nequeamus. Multum intereſt vtrum numeroſa ſit, id eſt ſimilis numerorum, an planè è numeris conſtet oratio: alterum ſi ſit, intolerabile vitium eſt: alterũ niſi ſit, diſſipata, & inculta, & fluens eſt oratio. Sed quoniam non modo non frequenter, verumetiam raro in veris cauſſis, aut forenſibus circunſcripte, numeroſeque dicendum eſt, ſequi videtur, vt videamus, quæ ſint illa quæ ſuprà dixi inciſa, quæ membra. Hæc enim in veris cauſſis maximam partem orationis obtinent. Conſtat enim ille ambitus, & plena comprehenſio è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, vt & aures impleat, & ne breuior ſit quàm ſatis ſit, neque longior: quanquam vtrunque nonnunquam, vel potius ſæpe accidit, vt aut citius inſiſtendum ſit, aut longius procedẽdum, ne breuitas defraudaſſe aureis videatur, néve longitudo obtudiſſe. Sed habeo mediocritatis rationem. nec enim loquor de verſu, & eſt liberior aliquãto oratio. E quatuor igitur, quaſi hexametrorum inſtar verſuũ, quod ſit, conſtat ferè plena comprehenſio. His igitur ſingulis verſibus quaſi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus. Sin membratim volumus dicere, inſiſtimus: idque cum opus eſt, ab iſto curſu inuidioſo facilè nos, & ſæpe diſiungimus. Sed nihil tam debet eſſe

numeroſum, quàm hoc, quod minime apparet, & valet plurimum. Ex hoc genere illud eſt Craſſi, Miſſos faciant patronos, ipſi prodeant. Niſi interuallo dixiſſet, ipſi prodeãt, ſenſiſſet profecto effugiſſe ſenarium. omnino melius caderet, prodeant ipſi: ſed de genere nunc diſputo. Cur clandeſtinis conſiliis nos oppugnant? cur de perfugis noſtris copias comparant contra nos? Prima ſunt illa duo, quæ κόμματα, Græci vocàt, nos inciſa dicimus: deinde tertiũ, κῶλον illi, nos membrum. Sequitur non longa, ex duobus enim verſibus, id eſt membris perfecta cõprehenſio eſt: & in ſpondeos cadit. & Craſſus quidẽ ſic plerũque dicebat, ídque ipſe genus dicendi maxime probo. ſed quæ inciſim, aut mẽbratim efferũtur, ea vel aptiſſime cadere debẽt. vt eſt apud me, Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat? at egebas. hæc inciſe dicta ſunt quatuor. At membratim quæ ſequuntur duo, Incurriſti amens in columnas: in alienos inſanus inſaniſti. Deinde omnia tanquam crepidine quadam comprehenſione longiore ſuſtinentur, Depreſſam, cæcam, iacentem domum pluris, quàm te, & quàm fortunas tuas æſtimaſti. dichoreo finitur. at diſpondeo proximum *illud*. Nam in iis, quibus vt pugiũculis vti oportet, breuitas facit ipſa liberiores pedes. Sæpe enim ſingulis vtendũ eſt, plerunque binis: & vtriſque addi pedis pa[illegible] poteſt, non ferè ternis amplius. Inciſim autem, & membratim tractata oratio in veris cauſſis plurimum valet, maximéque his locis, cũ aut arguas, aut refellas: vt noſtra in Corneliana ſecunda, O callidos homines, ô rem excogitatam, ô ingenia metuenda. membratim adhuc: deinde cæſim diximus. Rurſus mẽbratim, Teſtes dare volumus. Extrema ſequitur comprehẽſio, ſed ex duobus mẽbris, qua nõ poteſt eſſe breuior, Quẽ quaſi noſtrum fefellit, ita vos eſſe facturos? Nec vllum genus eſt dicẽdi aut melius, aut fortius, binis aut ternis ferire verbis, nonnunquam ſingulis, paulo aliâs pluribus: inter quas

particulas. & is quidem non minus ſententiis peccat, quàm verbis: vt nõ quærat quem appellet ineptum, qui illum cognouerit. Sed ego illa Craſſi, & noſtra poſui, vt qui vellet, auribus ipſis, quid numeroſum etiam in minimis particulis orationis eſſet, iudicaret. Et quoniam plura de numeroſa oratione diximus, quàm quiſquã ante nos: nunc de eius generis vtilitate dicemus. Nihil enim eſt aliud Brute (quod quidem tu minime omnium ignoras) pulchre, & oratorie dicere, niſi optimis ſententiis, verbíſque lectiſſimis dicere. Et nec ſententia vlla eſt, quæ fructum oratori ferat, niſi apte expoſita, atque abſolute: nec verborum lumẽ apparet, niſi diligenter collocatorum: & horum vtrunque numerus illuſtrat. numerus autem (ſæpe enim hoc teſtandum eſt) non modo non poetice iunctus, verum etiam fugiens illum, eíque omnium diſſimillimus: non quin iidem ſint numeri non modo oratorum, & poetarum, verum omnino loquentium, denique etiam ſonantium omnium, quæ metiri auribus poſſumus: ſed ordo pedum facit, vt id quod pronũciatur, aut orationis, aut poematis ſimile videatur. Hanc igitur ſiue comp[illegible]nem, ſiue perfectionem, ſiue numerum vocari placet: & adhibere neceſſe eſt, ſi ornate velis dicere: nõ ſolum, quod ait Ariſtoteles, & Theophraſtus, ne infinite feratur vt flumen oratio, quæ non aut ſpiritu pronunciantis, aut interductu librarii, ſed numero coacta debet inſtere: verumetiã quòd multo maiorem habent apta vim, quàm ſoluta. Vt enim athletas, nec multo ſecus gladiatores videmus nihil nec vitando facere caute, nec petẽdo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quãdam: vt quicquid in his rebus fiat vtiliter ad pugnam,

idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum: ſic oratio nec plagã grauem facit, niſi petitio fuerit apta: nec ſatis tecte declinat impetum, niſi etiam in cedẽdo, quid deceat, intelligit. Itaque qualis eorum motus, quos ἀπαλαίςους Græci vocãt, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudũt numeris ſententias: tantúmque abeſt, ne quod ii qui hoc aut magiſtrorum inopia, aut ingenii tarditate, aut laboris fuga non ſunt aſſecuti, ſolent dicere, eneruetur oratio compoſitione verborũ: vt aliter in ea nec impetus vllus, nec vis eſſe poſſit. Sed magnam exercitationẽ res flagitat, ne quid eorum qui genus hoc ſecuti nõ tenuerunt, ſimile faciamus: ne aut verba traiiciamus aperte, quo melius aut cadat, aut voluatur oratio. quod ſe L. Cælius Antipater in procemio belli Punici, niſi neceſſario, facturum negat. O virum ſimplicẽ, qui nos nihil cælat: ſapientem, qui ſeruiendum neceſſitati putet. ſed hic omnino rudis. Nobis autem in ſcribendo, atque in dicendo neceſſitatis excuſatio non probatur. nihil eſt enim neceſſe: & ſi quid eſſet, id neceſſe tamen nõ erat confiteri. Et hic quidem, qui hanc à Lælio, ad quem ſcripſit, cui ſe purgat, veniam petit: & vtitur ea traiectione verborum, & nihilo tamen aptius explet, concludítque ſentẽtias. Apud alios autẽ, & Aſiaticos maxime numero ſeruiẽtes, inculcata reperias inania quædã verba quaſi cõplemẽta numerorum. Sunt etiã qui illo vitio, quod ab Hegeſia maxime fluxit, infringendis, concidẽdíſque numeris in quoddam genus abiectum íncidant Siculorum ſimillimũ. Tertium eſt, in quo fuerunt fratres illi Aſiaticorum Rhetorũ principes Hierocles, & Menecles, minime mea ſententia cõtemnendi. Etſi enim à forma veritatis, & ab Atticorum regula abſunt, tamen hoc vitiũ compenſant vel facultate, vel copia. ſed apud eos varietas non erat, quòd omnia ferè cõcludebãtur vno modo. Quæ vitia qui fugerit, vt neque ver

bũ ita traiiciat, vt id de induſtria factum intelligatur, neque inſerciens verba quaſi rimas expleat, nec minutos numeros ſequens concídat, delumbétque ſententias, nec ſine vlla cõmutione in eodem ſemper verſetur genere numerorum: is omnia fere vitia vitauerit. Nam de laudibus multa diximus, quibus ſunt alia perſpicua vitia contraria. Quantum autem ſit apte dicere, experiri licet, ſi aut compoſiti oratoris bene ſtructam collocationẽ diſſoluas permutatione verborum: corrumpatur enim tota res, vt & hæc noſtra in Corneliana, & deinceps omnia, Neque me diuitiæ mouẽt, quibus omneis Africanos & Lælios multi venalitii, mercatoréſque ſuperarunt. Immuta paulum vt ſit: multi ſuperarunt mercatores, venalitiíque: perierit tota res. et quæ ſequuntur, Neque veſtis aut cælatum aurum & argentum, quo noſtros veteres Marcellos, Maximóſque multi Eunuchi è Syria, AEgyptóque vicerũt. Verba permuta ſic, vt ſit, Vicerunt Eunuchi è Syria, AEgyptóque. Adde tertium, Neque vero ornamenta iſta villarũ, quibus L. Paulum & L. Mumium, qui rebus his vrbẽ, Italiámque omnem referſerũt, ab aliquo video perfacile Deliaco, aut Syro potuiſſe ſuperari. Fac ita, potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro, aut Deliaco. vidéſne vt ordine verborum paulum commutato, iiſdem verbis ſtante ſentẽtia, ad nihilum omnia récidant, cum ſint ex aptis diſſoluta? aut ſi alicuius inconditi arripias diſſipatam aliquam ſententiam, eámque ordine verborum paulum commutato in quadrum redigas: efficiatur aptum illud, quod fuerat antea diffluens, ac ſolutum. Age ſume de Gracchi apud cenſores illud, Abeſſe non poteſt, quin eiuſdem hominis ſit probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius, ſi ita dixiſſet, quin eiuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo vnquam vo-

luit, nemóque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixeruut, hoc aſſequi non potuerunt. ita facti ſunt repente Attici. quaſi vero Trallianus fuerit Demoſthenes, cuius non tam vibrarent fulmina illa, niſi numeris contorta ferrentur. Sed ſi quos magis delectant ſoluta: ſequantur ea. Sane modo ſi quis Phidiæ clypeum diſſoluerit, collocationis vniuerſam ſpeciem ſuſtulerit, non ſingulorum operum venuſtatem: vt in Thucydide, orbem modo orationis deſydero, ornamenta comparent. Iſti autem cum diſſoluũt orationem, in qua nec res, nec verbum vllum eſt, niſi abiectum: non clypeum, ſed vt in prouerbio eſt (etſi humilius dictum eſt, tamen conſimile eſt) ſcopas, vt ita dicam, mihi videntur diſſoluere. atque vt plane genus hoc, quod ego laudo, contempſiſſe videantur: aut ſcribãt aliquid vel Iſocrateo more, vel quo AEſchines, aut Demoſthenes vtitur: tum illos exiſtimabo non deſperatione reformidauiſſe genus hoc, ſed iudicio refugiſſe: aut reperiam, ipſa eadem cõditione qui vti velit, vt aut dicat, aut ſcribat, vtra voles lingua eo genere quo illi volũt. Facilius eſt enim apta diſſoluere, quàm diſſipata connectere. Res autem ſe ſic habet (vt breuiſſime dicam quod ſentio) compoſite, & apte ſine ſententiis dicere inſania eſt: ſententioſe autem ſine verborum & ordine, & modo, infantia. ſed eiuſmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, non ſtulti homines haberi poſſint, etiam plerunque prudentes: quo qui eſt contentus, vtatur. Eloquens vero, qui non approbationes ſolum, ſed admirationes, clamores, plauſus, ſi liceat, mouere debet: omnibus oportet ita rebus excellat, vt ei turpe ſit quicquam aut ſpectari, aut audiri libentius.

HAbes meũ de oratore Brute iudicium: quod aut ſequêre, ſi probaueris: aut tuo ſtabis, ſi aliud quoddam eſt tuum. in quo neque pugnabo tecum, neque hoc meum, de quo tantopere hoc libro aſſeueraui,

vnquam affirmabo eſſe verius, quàm tuũ. Poteſt enim non ſolum aliud mihi, ac tibi, ſed mihi ipſi aliud aliâs videri. Nec in hac modo re, quæ ad vulgi aſſenſum ſpectat, & ad aurium voluptatem, quæ duo ſunt ad iudicandum leuiſſima: ſed ne in maximis quidem rebus quicquam adhuc inueni firmius quod tenerem, aut quo iudicium meum dirigerem, quàm illud quodcũque mihi quamſimillimum veri videretur, cum ipſum illud verum in occulto lateret. Tu autem velim ſi tibi ea, quæ diſputata ſunt, minus probabuntur: vt aut maius opus inſtitutum putes, quàm effici potuerit: aut dum tibi roganti voluerim obſequi, verecundia negandi, ſcribendi me impudentiam ſuſcepiſſe.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS ANN. M.D.XXX. CAL. DECEMB.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ERRATA SIC CORRIGITO.

Charta	Verſu	
3 a	32	veſtigia.
5 a	24	Myſus,
5 b	7	non quòd
	8	ſed quòd
7 b	17	eloquentia, ipſa
8 b	32	quódque
11 a	10	:quod &
11 a	16	ſtillicidiis cum
12 b	29	vti:continuationē verborū modo
13 a	27	facetiis:
21 a	15	delecter:
21 a	32	quale
31 b	4	par choreus,
31 b	7	extremus trocheus, aut
32 a	27	verſuum